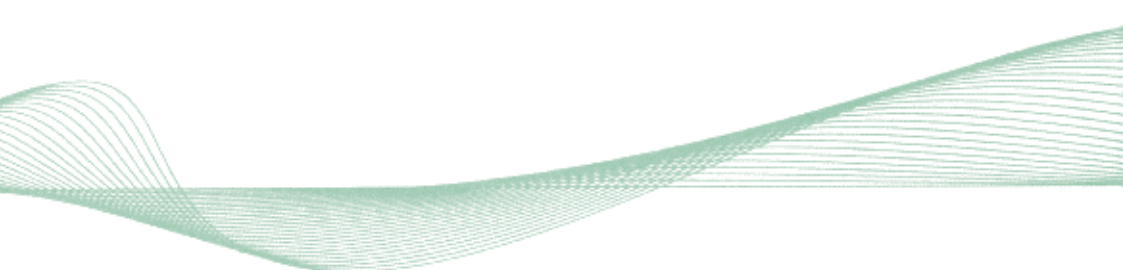

Serija:
INTELEKTINĖ
NUOSAVYBĖ VERSLUI
Numeris: 4

KŪRYBINĖ IŠRAIŠKA

Įvadas į autorių ir gretutines teises
smulkioms ir vidutinėms įmonėms

PINO leidinių serija „Intelektinė nuosavybė verslui“ anglų kalba:

- Prekių ženklo sukūrimas. Įvadas į prekių ženklus smulkioms ir vidutinėms įmonėms. PINO leidinys Nr. 900.
- Patrauklus gaminytis. Įvadas į dizainą smulkioms ir vidutinėms įmonėms. PINO leidinys Nr. 498.
- Kuriant ateitį. Įvadas į patentus smulkioms ir vidutinėms įmonėms. PINO leidinys Nr. 917.
- Kūrybinė išraiška. Įvadas į autorių ir gretutines teises smulkioms ir vidutinėms įmonėms. PINO leidinys Nr. 918.
- Dygsnis laiku. Sumanus intelektualinės nuosavybės naudojimas tekstilės įmonėse. PINO leidinys Nr. 794(E).
- Konfidencialiai. Įvadas į komercines paslaptis smulkioms ir vidutinėms įmonėms. PINO leidinys Nr. 929 (rengiamas).

Šiuos bei kitus smulkiajam ir vidutiniam verslui skirtus PINO leidinius anglų kalba galite rasti adresu:
www.wipo.int/sme/en/.

PINO leidžiamą smulkioms ir vidutinėms įmonėms skirtą nemokamą mėnesinį informacinį biuletenį galite rasti adresu: www.wipo.int/sme/en/documents/wipo_sme_newsletter.html.

Lietuvai adaptuotas nurodytų leidinių versijas, išskyrus leidinį „Konfidencialiai. Įvadas į komercines paslaptis smulkioms ir vidutinėms įmonėms“, nemokamai galite gauti Lietuvos valstybiniame patentų biure, adresu Kalvarijų g. 3, Vilniuje, informacinis el. paštas: info@vpb.gov.lt.

Atsakomybės apribojimas: šis leidinys išverstas, adaptuotas ir išleistas su išankstiniu Pasaulinės intelektualinės nuosavybės organizacijos (PINO) sutikimu. PINO priklauso leidinio autorių teisės į versiją anglų kalba, kurią galima rasti adresu: www.wipo.int/sme/en/documents/guides/. PINO neatsako už leidinio vertimo ir adaptacijos tikslumą bei teisingumą. Visa atsakomybė dėl vertimo ir adaptavimo tenka Lietuvos Respublikos kultūros ministerijai.

Šiame leidinyje pateikiami intelektualinės nuosavybės teisių saugomi pavyzdžiai, fotografijos bei iliustracijos yra paimti iš PINO išleistos šio leidinio versijos anglų kalba, Lietuvos Respublikos valstybinio patentų biuro oficialaus biuletenio, Lietuvos gretutinių teisių asociacijos (AGATA) archyvo, gavus visų šiame leidinyje panaudotų iliustracijų autorių teisių turėtojų sutikimus, ir yra naudojami išimtinai visuomenės švietimo bei mokymo tikslams.

Leidinio viršeliui panaudota „Tele2“ privačių ir verslo klientų aptarnavimo salono interjero Šiauliuose nuotrauka (realizacijos metai 2009, interjero ir fotografijos autorė – architektė Ugnė Puronaitė), taip pat nuotrauka iš Lietuvos gretutinių teisių asociacijos (AGATA) archyvo (fotografas Rytis Šeškaitis), su Ugnės Puronaitės ir AGATA sutikimu.

© Lietuvos Respublikos kultūros ministerija, 2011. © Kristina Janušauskaitė, 2011.
PINO priklauso autorių teisės į šio leidinio versiją anglų kalba (2006).
Išleido Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla.

Įvadas

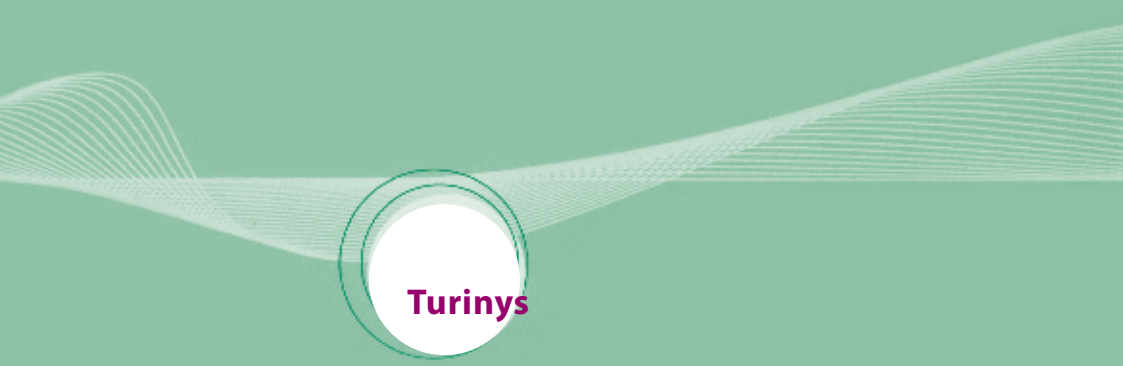
Tai ketvirtasis serijos „Intelektinė nuosavybė verslui“ leidinys. Jame pateikiama bendra informacija apie autorių ir gretutines teises įmonių vadovams bei verslininkams. Leidinyje aiškinami autorių teisių apsaugos aspektai, labiausiai susiję su įmonių veikla.

Įprasta, kad įmonės, užsiimančios spausdinimo, leidybos, muzikos ir audiovizualinių kūrinių (filmų ar televizijos laidų) kūrimo ar platinimo veikla, dirbančios reklamos, komunikacijos ir rinkodaros, taikomosios dailės, vizualaus ir scenos meno, dizaino ir mados srityse bei transliuojančios įvairias laidas, yra neatsiejamos nuo autorių teisių ir gretutinių teisių. Per pastaruosius du dešimtmečius programinė įranga, multimedija ir iš esmės visos skaitmeniniu turiniu pagrįstos industrijos, ar jos būtų internete, ar ne, taip pat tapo priklausomos nuo efektyvios autorių teisių ir gretutinių teisių apsaugos, ypač vykstant svarbioms permainoms informacinėje visuomenėje, skaitmeninėje pramogų industrijoje ir rinkodaroje. Todėl tikėtina, kad įprastos darbo dienos metu įmonių darbuotojai sukuria arba panaudoja medžiagą, kuriai taikoma autorių teisių arba gretutinių teisių apsauga.

Šis leidinys gali padėti smulkios ir vidutinės įmonės (SV):

- suprasti, kaip apsaugoti savo sukurtus kūrinius ar kūrinius, į kuriuos buvo įgytos teisės;
- gauti naudą iš savo autorių teisių ir/arba gretutinių teisių ir
- išvengti kitiems priklausančių autorių teisių arba gretutinių teisių pažeidimų.

Šis Lietuvai skirtas leidinys yra parengtas Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos, remiantis Pasaulinės intelektinės nuosavybės organizacijos (PINO) pateiktomis gairėmis ir informacija.

Turinys

1.	<u>Autorių teisės ir gretutinės teisės</u>	3
2.	<u>Saugomų teisių apimtis ir trukmė</u>	8
3.	<u>Įmonės originalių kūrinių apsauga</u>	24
4.	<u>Autorių teisių subjektai</u>	30
5.	<u>Kaip gauti naudos iš kūrinių ir gretutinių teisių objektų panaudojimo?</u>	35
6.	<u>Kitiems priklausančių kūrinių panaudojimas</u>	44
7.	<u>Autorių teisių ir gretutinių teisių gynimas</u>	52

1. AUTORIŲ TEISĖS IR GRETUTINĖS TEISĖS

Kas yra autorių teisės?

Autorių teisių apsaugai skirti įstatymai paprastai suteikia įvairiems kūrėjams – rašytojams, dailininkams, kompozitoriams, kompiuterių programų gamintojams, internetinių svetainių kūrėjams (dizaineriams) ir panašiai – jų literatūros, meno, muzikos, dramos ar kitų rūšių kūrinių, kurie paprastai yra vadinami „kūriniais“, teisinę apsaugą. Lietuvoje ši apsauga numatyta Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatyme (toliau šiame leidinyje jis vadinamas *Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymu*), kurio aktualią versiją galite rasti Lietuvos Respublikos Seimo internetinėje svetainėje adresu: www.lrs.lt.

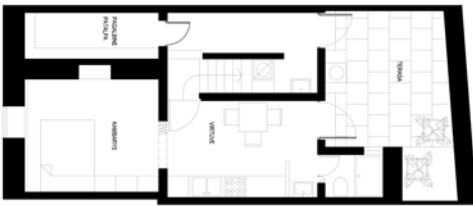
Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas apsaugo teises į įvairius originalius kūrinius, tokius kaip knygos, žurnalai, laikraščiai, muzikos kūriniai, tapybos darbai, fotografijos, skulptūros, architektūros kūriniai, filmai, kompiuterių programos, videožaidimai ir originalios duomenų bazės (kūrinių sąrašas taip pat pateikiamas šio leidinio 8 puslapyje).

Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas suteikia kūrinio autoriui, kuris yra fizinis asmuo, sukūręs kūrinį, arba autorių teisių turėtoji (t. y. fiziniam ar juridiniam asmeniui, kuriam perėjo autoriaus teisės (įstatyme dar vadinamam teisių perėmėjui)) **išimtinės teises** ribotam, bet pakankamai ilgam laikotarpiui. Šios teisės suteikia autoriui arba autorių teisių turėtoji galimybę **kontroliuoti** jam priklausančio kūrinio **ekonominio pobūdžio panaudojimą** įvairiais būdais ir gauti autorinį atlyginimą už kiekvieną

panaudojimo būdą. Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas taip pat apsaugo autoriaus **asmenines neturtines teises**, kurios pagal Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymą apima autorystės teisę, teisę į autoriaus vardą ir teisę į kūrinio neliečiamybę.

Autorių teisės ir verslas

Daugelyje įmonių su jų verslu susiję kūriniai gali būti saugomi autorių teisių. Pavyzdžiui, kompiuterių programos; internetinių svetainių turinys; gaminių katalogai; informaciniai biuleteniai; tam tikrų gamybos procesų arba vartojimo gaminių instrukcijų lentelės arba naudojimo vadovai; įvairių rūšių įrangos vartotojo, remonto arba techninės priežiūros vadovai; meno kūriniai ir tekstai, pateikiami gaminių aprašymuose, etiketėse arba ant pakuočių; rinkodaros ir reklaminės medžiaga, pateikiama popieriuje, skelbimų lentose, internetinėse svetainėse ir t. t. Daugelyje šalių autorių teisių įstatymai, įskaitant ir Lietuvą, taip pat apsaugo eskizus, brėžinius arba pagamintų produktų dizainus.

*Buto architektūrinis projektas/brėžinys.
Projekto autorė architektė Ugnė Purnaitė.
Visos autoriaus teisės saugomos.*

Kas yra gretutinės teisės?

Gretutinės teisės paprastai yra apibrėžiamos kaip atlikėjams, fonogramų gamintojams ir transliuojančiosioms organizacijoms priklausančios teisės. Kai kuriose šalyse, tokiose kaip JAV ir Jungtinė Karalystė, šios teisės yra tiesiog priskiriamos autorių teisėms. Lietuvoje, kaip ir kitose šalyse, pavyzdžiui, Vokietijoje ir Prancūzijoje, šios teisės saugomos kaip gretutinės teisės.

Egzistuoja trys gretutinių teisių rūšys:

- **atlikėjų** teisės (pvz., aktorių, muzikantų, dainininkų, šokėjų), susijusios su jų pasirodymais (atlikimais). Jos apima jau sukurtą meninio, dramos arba muzikinio kūrinio gyvą (neįrašytą) atlikimą arba jau sukurtą literatūros kūrinio deklamavimą ar skaitymą, taip pat ir įrašytą atlikimą. Atliekamas kūrinys pirmiausia turi būti išreikštas koku nors būdu ar forma ir gali būti nebesaugomas arba vis dar saugomas autorių teisių. Atlikimas taip pat gali būti improvizacija – originali arba atlikta anksčiau sukurtą kūrinių pagrindu;
- **garso įrašų** (arba fonogramų) **gamintojų** teisės, susijusios su jų įrašais (pvz., kompaktiniais diskais). Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas numato ir **audiovizualinio kūrinio (filmo)** pirmojo įrašo gamintojo teisių apsaugą;
- **transliuojančiųjų organizacijų** teisės, susijusios su jų radijo ir televizijos programomis, kurios yra transliuojamos tiesioginiame eterioje, ir (kai kuriose šalyse) teisės, susijusios su kūrinių transliavimu per kabelines sistemas. (Daugiau informacijos apie gretutines teises rasite šio leidinio 17–19 puslapyje).

Autorių teisių ir gretutinių teisių apsauga gali būti susijusi su kūrinių, priklausančiais skirtingiems teisių turėtojams. Autorių teisių apsauga taikoma originaliai sukurtiems kūriniams, kai tuo tarpu gretutinių teisių apsauga paprastai susijusi su asmenimis arba įmonėmis, vaidinančiais svarbų vaidmenį atliekant, perduodant arba viešai platinant kūrinius, **kurie gali būti saugomi autorių teisių arba ne.**

Pavyzdžiui, dainos atveju autorių teisės priklauso kompozitoriui, sukūrusiam muziką, ir poetui/rašytojui, sukūrusiam dainos žodžius. Gretutinės teisės šiuo atveju priklausytų:

- muzikantui ir dainininkui, kurie atlieka dainą;
- dainos garso įrašo (fonogramos) gamintojui (pvz., prodiuseriui, leidybinei kompanijai); ir
- organizacijai, transliuojančiai programą(-as), kurios(-ių) metu daina yra atliekama.

Atlikėjo Danieliaus Dolskio skulptūros (skulptorius Romas Kvintas) fotografija. Fotografas Rytis Šeškaitis. © LATGA-A, Vilnius 2011.

Kaip autorių teisės ir gretutinės teisės susijusios su įmonės veikla?

Autorių teisės apsaugo gaminio arba paslaugos literatūrinius, meninius, draminius arba kitus kūrybinius elementus tokiu būdu, kad autorių teisių turėtojas galėtų užkirsti kelią kitiems asmenims pasinaudoti šiais originaliais elementais be teisių turėtojo sutikimo. Autorių teisės ir gretutinės teisės suteikia įmonei galimybę:

- **kontroliuoti komercinį originalių kūrinių panaudojimą**, tokių kaip knygos, muzika, filmai, kompiuterių programos, originalios duomenų bazės, reklamos, internetinių svetainių turinys, videožaidimai, garso įrašai, radijo ir televizijos programos ar bet kokie kiti kūriniai ir gretutinių teisių objektai. Kūrinių, kurie yra saugomi autorių teisių arba gretutinių teisių, kiti asmenys negali kopijuoti arba panaudoti be išankstinio teisių turėtojo leidimo. Toks autorių teisių arba gretutinių teisių saugomų kūrinių panaudojimo išskirtinumas padeda įmonei įgyti ir išlaikyti ilgalaikį konkurencinį pranašumą rinkoje;
- **generuoti pajamas**: kaip nematerialios nuosavybės savininkas, autorių teisių arba gretutinių teisių į kūrinių turėtojas gali kūrinių naudoti arba perduoti jį parduodamas, dovanodamas, paveldėjimo būdu. Egzistuoja skirtingi autorių teisių ir gretutinių teisių pritaikymo komerciniams tikslams būdai. Viena galimybė yra sukurti ir parduoti daug kūrinių,

kuris yra saugomas autorių teisių arba gretutinių teisių, kopijų (pvz., fotografijų atspaudų); antra – perleisti autorių teises kitam asmeniui ar įmonei. Pagaliau trečioji, dažnai pasirenkama galimybė – tai licencijavimas (teisės kitam asmeniui arba įmonei panaudoti autorių teisių saugomą kūrinių ar gretutinių teisių objektą už tam tikrą autorių atlyginimą suteikimas, remiantis sutartomis sąlygomis)

(žr. 36 psl.);

- **pritraukti finansines lėšas**: įmonės, kurioms priklauso autorių teisių ir gretutinių teisių pagrindu saugomas nematerialus turtas (pvz., kino filmų/filmų platinimo teisių paketas), gali skolintis lėšas iš finansinių institucijų, pasinaudodamos tokiu teisių paketu kaip užstatu, suteikiamu investuotojams ir paskolos davėjams kaip „kreditoriaus teisė į turtą, kurį įkeičiant yra užtikrinama prievolė“;
- **imtis veiksmų prieš pažeidėjus**: Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas suteikia teisių turėtojams galimybę imtis teisinių veiksmų prieš asmenis, kurie pažeidžia autorių teisių ir gretutinių teisių turėtojų išimtinės teises (taip vadinamus „pažeidėjus“), siekiant, be kitų teisinės apsaugos priemonių, žalos atlyginimo, autorių ir gretutines teises pažeidžiančių kūrinių sunaikinimo ir teisinių išlaidų atlyginimo. Kai kuriose šalyse, įskaitant ir Lietuvą, pažeidėjams, kurie tyčia pažeidžia autorių ir gretutines teises, gali būti taikomos net ir baudžiamosios sankcijos;

- **naudoti kitiems asmenims priklausančius kūrinius:** kitiems asmenims priklausančių kūrinių, kurie yra saugomi autorių teisių arba gretutinių teisių, panaudojimas komerciniais tikslais gali padidinti įmonės vertę arba veiklos efektyvumą, įskaitant jos prekių ženklo vertės padidinimą. Pavyzdžiui, muzikos grojimas restorane, bare, parduotuvėje ar lėktuve sustiprina įspūdį, kurį patiria klientas naudodamasis tos konkrečios įmonės paslaugomis. Daugelyje šalių viešam muzikos atlikimui tokiu būdu turi būti gautas išankstinis autorių teisių arba gretutinių teisių savininkų sutikimas, t. y. licencija viešai atlikti muzikos kūrinius nurodytu tikslu. Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas nurodo, kokiais atvejais toks sutikimas yra būtinas ir kokius veiksmus reikia atlikti norint jį gauti. Licencijos panaudoti kūrinių konkrečiam tikslui gavimas iš autorių teisių ir/arba gretutinių teisių turėtojų dažnai yra geriausias būdas išvengti galimų ginčų, kurie, priešingu atveju, gali baigtis ilgu ir brangiu bylinėjimusi.

Kaip įgyjamos autorių teisės ir gretutinės teisės?

Visose valstybėse yra vienas ar daugiau nacionalinių teisės aktų, skirtų autorių teisių ir gretutinių teisių apsaugai. Kadangi šie teisės aktai yra skirtingi, prieš priimant bet kokius svarbius verslo sprendimus, susijusius su autorių teisėmis ir/arba gretutinėmis teisėmis, rekomenduojama ieškoti informacijos apie atitinkamus nacionalinius autorių teisių ir/arba gretutinių teisių įstatymus ir/arba, konsultuotis su tos srities specialistu konkrečioje šalyje.

Daugelis šalių yra pasirašiusios keletą svarbių **tarp-tautinių sutarčių**, kurios padeda iš esmės suderinti autorių teisių ir gretutinių teisių apsaugą visame pasaulyje. Tokiu būdu buvo sudarytos galimybės gauti su kūriniiais susijusios naudos **be jokių formalumų ar teisių į kūrinius registracijos**. Pagrindinių tarp-tautinių sutarčių sąrašas autorių teisių ir gretutinių teisių srityje pateikiamas šio leidinio III Priede.

Ar egzistuoja kitos originalių kūrinių apsaugos teisinės priemonės?

Priklausomai nuo kūrinio pobūdžio, įmonė gali pasinaudoti viena ar daugiau iš žemiau išdėstytų intelektualinės nuosavybės teisių apsaugos rūšių tam, kad apsaugotų savo verslo interesus.

- **Prekių ženklai.** Prekių ženklas suteikia išimtinės teises į žymenį (tokį kaip žodis, logotipas, spalva arba jų derinys), kuris padeda vienos įmonės prekes ar paslaugas atskirti nuo kitų įmonių prekių ar paslaugų.

- **Pramoninis dizainas.** Išimtinės teisės į gaminio išorinius dekoratyvinius ar estetinius elementus gali būti saugomos kaip pramoninis dizainas. Kai kuriose šalyse, pavyzdžiui, JAV, yra žinomi „dizaino patentai“.
- **Patentai.** Patentai gali apsaugoti teises į išradimus, kurie atitinka naujumo, išradimo lygio ir pramoninio pritaikomumo kriterijus.
- **Konfidenciali verslo informacija,** turinti komercinę vertę, gali būti saugoma kaip komercinė paslaptis su sąlyga, kad tos informacijos savininkas ėmėsi pagrįstų veiksmų, siekdamas tokią informaciją išlaikyti konfidencialia arba slapta.
- **Nesąžiningos konkurencijos** įstatymai suteikia įmonei galimybę imtis veiksmų prieš nesąžiningą konkurentų verslo veikimą. Apsauga pagal nesąžiningos konkurencijos įstatymus gali suteikti papildomą apsaugą dėl tam tikrų gaminių aspektų kopijavimo. Tačiau netgi tokiu atveju apsauga, kurią suteikia specialūs intelektinės nuosavybės teisių apsaugai skirti įstatymai, yra stipresnė už tą apsaugą, kurią suteikia bendri nacionaliniai teisės aktai, skirti veiksmų prieš nesąžiningą konkurenciją sureguliuvimui.

Kartais vienam gaminiui (vienu metu ar nuosekliai) gali būti taikoma kelių intelektinės nuosavybės teisių apsauga. Pavyzdžiui, Lietuvos konditerijos gaminių bendrovės „Naujoji Rūta“ gaminių pakuotės yra saugomos kaip dizainas. Jos pažymėtos ir saugomu bendrovės prekių ženklu. Pakuotės apipavidalinimas (piešinys) saugomas ir kaip autorių teisių objektas.

Teisės į prekių ženklą priklauso AB „Naujoji Rūta“ (Reg. Nr. 8508). Teisės į dizainą priklauso AB „Naujoji Rūta“ (Reg. Nr. 1654). Visos teisės saugomos.

2. SAUGOMŲ TEISIŲ APIMTIS IR TRUKMĖ

Kokios kūrinių rūšys yra saugomos autorių teisių?

Daugelyje šalių autorių teisių apsaugos istorinė raida neatsiejama nuo kūrinių rūšių bei formos laipsniškos kaitos ir plėtros. Nors paprastai autorių teisių apsaugai skirti nacionaliniai įstatymai nepateikia išsamaus kūrinių sąrašo, jie pateikia visą eilę kūrinių kategorijų, kurios dažnai yra ir pakankamai lanksčios. Lietuvos Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatyme pateikiamas šis nebaigtinis saugomų autorių teisių objektų sąrašas:

- knygos, brošiūros, straipsniai, dienoraščiai ir kiti literatūros kūriniai, išreikšti bet kokia forma, įskaitant elektroninę, taip pat kompiuterių programas;
- kalbos, paskaitos, pamokslai ir kiti žodiniai kūriniai;
- rašytiniai ir žodiniai mokslo kūriniai (mokslinės paskaitos, studijos, monografijos, išvados, mokslo projektai ir projekcinė dokumentacija bei kiti mokslo kūriniai);
- dramos, muzikiniai dramos, pantomimos, choreografijos ir kiti sceniniam atlikimui skirti kūriniai ir režisuoti spektakliai, taip pat scenarijai ir scenarijų planai;
- muzikos kūriniai su tekstu arba be teksto;
- audiovizualiniai kūriniai (kino filmai, televizijos filmai, televizijos laidos, videofilmai, diafilmai ir kiti kinematografinėmis priemonėmis išreikšti kūriniai), radijo laidos;

- skulptūros, tapybos bei grafikos kūriniai, monumentalioji dekoratyvinė dailė, kiti dailės kūriniai, taip pat scenografijos kūriniai;
- fotografijos kūriniai ir kiti fotografijai analogiškais būdais sukurti kūriniai;
- architektūros kūriniai (pastatų ir kitų statinių projektai, brėžiniai, eskizai ir modeliai, taip pat pastatai ir kiti statiniai);
- taikomosios dailės kūriniai;
- iliustracijos, žemėlapiai, planai, sodų ir parkų projektai, eskizai ir trimačiai kūriniai, susiję su geografijos, topografijos ar tikslųjų mokslų sritimis;
- kiti kūriniai.

Kaip matyti iš pateikto sąrašo, autorių teisės saugo kūrinius, kurie yra **atspausdinti (t. y. esantys materialiose laikmenose)**, taip pat ir tuos, kurie yra sukurti ar saugomi **elektroninėse ar skaitmeninėse laikmenose**. Faktas, kad kūrinys, išreikštas elektronine forma, gali būti nuskaitytas tik kompiuteriu – kadangi jį sudaro tik vienetai ir nuliai – neturi įtakos šio kūrinio autorių teisių apsaugai.

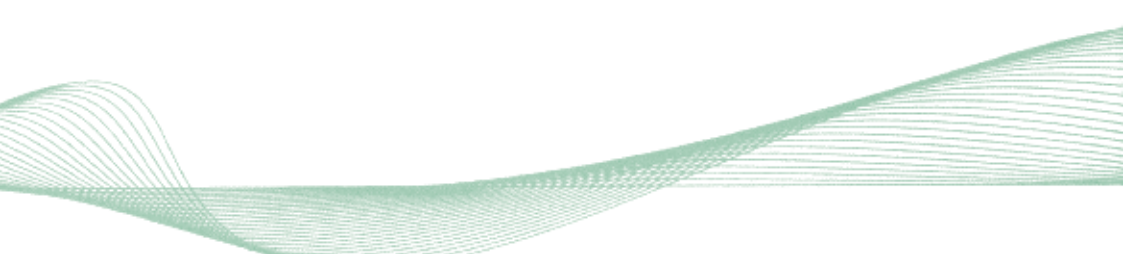
Kompiuterių programų apsauga

Skaitmeniniu požiūriu nėra jokie skirtumo tarp teksto, garsų, grafikos, fotografijų, muzikos, animacijos, vaizdo kūrinių ... ir kompiuterių programų. Vis dėlto vienas esminis skirtumas išskiria kompiuterių programas iš kitų kūrinių. Kai tekstas, garsai, grafika ir kt. yra „**pasyvus**“ pobūdžio, programos, priešingai, iš esmės yra „**aktyvios**“. Todėl vyksta daug diskusijų apie autorių teisių apsaugai skirtų įstatymų tinkamą taikymą kompiuterių programų apsaugai.

Praktiškai yra daug būdų, kuriais galima apsaugoti skirtingus kompiuterių programos elementus:

- autorių teisė apsaugo autoriaus originalią išraišką kompiuterių programoje kaip literatūros kūrinių. Tokiu būdu pirminis programos kodas gali būti laikomas literatūros kūriniu, kurį žmogus gali perskaityti, išreiškiančiu kompiuterių programos kūrėjų (programuotojų) idėjas. Ne tik instrukcijos, kurias žmogus gali perskaityti (pirminis programos kodas), bet ir dvejetainės mašinos nuskaitomos instrukcijos (objektinis kodas) yra laikomos literatūros kūrinių arba „raštiška išraiška“ ir todėl yra saugomos **autorių teisių**;
- kai kuriose šalyse kompiuterių programų funkciniai elementai (tie, kurie susiję su išradimais) gali būti saugomi **patentų** teisės. Daugelyje šalių patentų teisės saugo su kompiuterių programomis susijusius išradimus, bet ne pačias kompiuterių programas;
- įprasta verslo praktika yra, papildomai prie autorių teisių apsaugos, kompiuterių pirminį programos kodą saugoti kaip **komercinę paslaptį**;

- tam tikri kompiuterių programų sukurti elementai, pavyzdžiui, piktogramos kompiuterio ekrane, kai kuriose šalyse gali būti saugomos kaip **pramoninis dizainas**;
- sutartis, sudaryta remiantis bendrais **sutarčių teisei** taikomais principais, išlieka pagrindine teisinės apsaugos forma, papildančia arba galbūt netgi pakeičiančia intelektinės nuosavybės teises. Papildoma apsauga, nustatoma sutartimi ar licencine sutartimi, dažnai įvardijama kaip ypatingos autorių teisės (super-copyright). Ne nuostabu, kad tokia papildoma apsauga dažnai sukelia neigiamą reakciją, nes kai kuriais atvejais net gali būti laikoma piktnaudžiavimu dominuojančia padėtimi;
- pastaraisiais metais daugelis šalių pažeidimų dėl priegios prie informacinių technologijų, įskaitant ir kompiuterių programas, prevencijai vis plačiau taiko **baudžiamąją teisę**, t. y. numato baudžiamąją atsakomybę už nusikaltimus, susijusius su neteisėtu autorių teisių ir gretutinių teisių objektų panaudojimu skaitmeninėje aplinkoje;
- be teisinės apsaugos, pačios **technologijos** suteikia galimybę apsaugoti kompiuterių programas, pavyzdžiui, naudojant blokuojančias programas ir šifravimo metodus. Tokiu būdu technologijos suteikia galimybę sumaniams kompiuterių programų kūrėjams sukurti papildomų apsaugos priemonių savo programoms. Pavyzdžiui, videožaidimų gamintojas gali pasikliauti blokuojančia technologija ir/arba autorių teisių apsauga tam, kad apsaugotų savo objektinį kodą.

Taip pat reiktų atkreipti dėmesį, kad kai kurie kompiuterių programų elementai negali būti saugomi autorių teisių. Veikimo metodai (pavyzdžiui, meniu komandos) paprastai negali būti saugomi autorių teisių, išskyrus atvejus, kai juose yra originalių kūrybinių elementų. Panašiai gali būti ir su vadinamąja „Grafinė vartotojo sąsaja“ (angl. „Graphical User Interface“ (GUI)), kuri nėra saugoma autorių teisių, jei joje nėra išskirtinių išraiškos elementų.

Kompiuterių programų autorių teisių apsauga:

- galima be registracijos ir todėl nebrangi (žr. 24 psl.);
- trunka pakankamai ilgą laiką (žr. 22–23 psl.);
- suteikia ribotą apsaugą, nes apima tik tam tikro pobūdžio idėjų, sistemų ir procesų, esančių kompiuterių programoje, **išraišką** toje programoje (žr. 13 psl.);
- neapsaugo idėjos, sistemos ar paties proceso. Kitaip tariant, autorių teisės apsaugo nuo neteisėto pirminio programos kodo, objektinio kodo, vykdomosios programos, vartotojo sąsajos ir vartotojo instrukcijų kopijavimo ar panaudojimo, tačiau nesaugo pagrindinių funkcijų, idėjų, procedūrų, procesų, algoritmų, veikimo būdų arba kompiuterių programos logikos. Šie elementai kartais gali būti saugomi patentų teisės arba kaip komercinė paslaptis.

Nepriklausomai nuo to, kokios – teisinės ar techninės – priemonės pasirenkamos, šiandieninė aplinka suteikia kompiuterių programų gamintojams stiprią jų produktų apsaugą su sąlyga, kad jie supranta ir panaudoja ją kaip savo verslo strategijos dalį. Tačiau egzistuoja ir papildomi iššūkiai. Tikslią elektroninę kūrinių kopiją galima atgaminti ir išsiųsti į bet kurią pasaulio vietą, paprasčiausiai atlikus keletą asmeninio kompiuterio pelės spragtelėjimų, paspaudus klavišą ir turint interneto prieigą.

Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad šiuolaikinių didelių ir sudėtingų kompiuterių programų autorių teisių pažeidimus daugiausia sudaro neteisėtas kompiuterių programų atgaminimas arba platinimas. Todėl daugeliu atvejų klausimas, ar bet kokie panašumai tarp kompiuterių programos ir jos neteisėtos kopijos yra susiję su programos išraiška (kuri saugoma autorių teisių) ar funkcija (kuri nesaugoma autorių teisių), gali būti net nesvarstomas.

Duomenų bazių apsauga

Duomenų bazė – tai informacijos rinkinys, sistemiškai sudarytas tam, kad informacija būtų lengvai prieinama ir analizuojama. Pagal Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymą duomenų bazė – tai susistemintas ar metodiškai sutvarkytas kūrinių, duomenų ar kitokios medžiagos rinkinys, kuriuo galima individualiai naudotis elektroniniu ir kitu būdu, išskyrus kompiuterių programas, naudojamus tokių duomenų bazėms kurti ar valdyti. Duomenų bazė gali būti atspausdinta popieriuje arba saugoma elektronine forma. **Ne visos duomenų bazės yra saugomos autorių teisių ir netgi toms, kurios gali būti saugomos, suteikiama ribota apsauga.**

- Kai kuriose šalyse (pvz., JAV) autorių teisės apsaugo duomenų bazę tik tuo atveju, jei duomenys joje buvo atrinkti, peržiūrėti arba sudėti tokiu būdu, kuris yra pakankamai **originalus**. Išsamios duomenų bazės ir duomenų bazės, kuriose duomenys yra išdėstyti, vadinamieji elementariomis taisyklėmis (pvz., abėcėline tvarka, kaip telefonų knygoje), paprastai nėra saugomos autorių teisių įstatymų (tačiau jos kartais gali būti saugomos remiantis **nesąžiningos konkurencijos įstatymais**).

- Kitose šalyse, daugiausia Europoje, **neoriginalias duomenų bazes** apsaugo *sui generis* teisė, kartais vadinama **duomenų bazių teise**. Ši teisinė apsaugos forma duomenų bazėms suteikia didesnę apsaugą. Pavyzdžiui, duomenų bazių gamintojai gali imtis teisinių veiksmų prieš konkurentus, jei šie išrenka arba pakartotinai panaudoja dideles (kokybiniu arba kiekybiniu požiūriu) duomenų bazės dalis su sąlyga, kad duomenų bazės gamintojas įdėjo **dideles investicijas**, siekdamas parinkti, sudaryti, tikrinti bei pateikti duomenų bazės turinį. Duomenų bazių gamintojų teisės saugomos nepažeidžiant autorių teisių į duomenų bazės sudarymą ir autorių teisių bei gretutinių teisių į kūrinius ir gretutinių teisių objektus, kurie sudaro duomenų bazės turinį.

Kai duomenų basei taikoma *sui generis* teisinė apsauga, ji apima tik duomenų bazėje pateiktos *informacijos atrinkimo ir pateikimo būdą*, bet ne šios informacijos turinį.

Kokius kriterijus turi atitikti kūriny, kad jam būtų taikoma autorių teisių apsauga?

Norint, kad kūriniui būtų taikoma autorių teisių apsauga, kūriny pirmiausia turi būti **originalus**. Originalus kūriny yra toks, kurio išraiška yra sukurta autoriaus, – kūriny sukurtas *savarankiškai*, nenukopijuotas nuo kito kūriny ar jau nebesaugomos medžiagos. Tiksliai originalumo apibrėžtis pagal autorių teisių įstatymus įvairiose šalyse skiriasi. Bet kokių atveju originalumas yra susijęs su kūriny **išraiškos forma**, o ne su kūriny idėja (žr. 13 psl.).

Kai kuriose šalyse reikalaujama, kad kūriny būtų **užfiksuotas kokia nors materialia forma**.

Pavyzdžiui, užfiksavimas apimtų kūriny užrašymą popieriuje, išsaugojimą diske, nutapymą ant drobės arba įrašymą į juostą. Todėl choreografijos kūriny, improvizuotos kalbos arba muzikos vaidinimai, kurie nebuvo užrašyti arba įrašyti, nėra saugomi kaip autorių teisių objektai. Užfiksavimo apibrėžimas paprastai neapima trumpalaikių atgaminimų, tokių, kai kūriny yra projektuojami ekrane, rodomi elektroniniu būdu, per televizorių ar panašų prietaisą, arba laikinai užfiksuojami kompiuterio „atmintyje“. Kūriny gali būti užfiksuotas paties autoriaus arba su jo leidimu. Kūriny, kuris apima garsus ir vaizdus, perdavimas yra laikomas užfiksuotu, jei kūriny užfiksavimas atliekamas tuo pačiu metu kaip ir perdavimas. Toks kūriny gali būti užfiksuotas dviem materialiomis objektų formomis: fonogramomis arba kopijomis. Kopijos gali būti fizinės (esančios atspausdintose arba nespausdinamose laikmenose, tokiose kaip kompiuterio mikroschema) arba skaitmeninės (kompiuterių programos ir duomenų bazių rinkiniai).

Autorių teisių apsauga taikoma tiek viešai paskelbtiems, tiek ir nepaskelbtiems kūrinyms.

Originalaus kūriny sukūrimui reikalingas darbas, įgūdžiai, laikas, išradingumas, tam tikrų elementų atrinkimas arba protinės pastangos. Tačiau kūriny suteikiama autorių teisių apsauga **nepriklausomai nuo jo kūrybinių elementų, kokybės ar vertės** ir nepaisant jo literatūrinio ar meninio vertingumo. Pavyzdžiui, autorių teisės taip pat gali būti taikomos gaminių pakuočių etiketėms, kulinariniams receptams, techniniams vadovams, naudojimo instrukcijoms arba inžineriniams brėžiniams, taip pat ir trejų metų vaiko piešiniams.

Architektūros kūriny eskizai arba techniniai brėžiniai, suprojektuoti gaminiai, mašinos, žaislai, drabužiai ir pan. gali būti saugomi autorių teisių.

„Tele2“ biuro su prekybos salonu, posėdžių kambarių interjeras, Vilnius, 2010. Interjero ir fotografijos autorė architektė Ugnė Puronaitė. Visos autoriaus teisės saugomos.

Kokių kūrinio aspektų autorių teisė nesaugo?

- **Idėjos arba koncepcijos.** Autorių teisių apsaugai skirti įstatymai paprastai apsaugo tik būdą, kuriuo idėjos arba koncepcijos išreikštos konkrečiame kūrinyje. Autorių teisė nesaugo pagrindinės idėjos, koncepcijos, atradimo, veikimo metodo, principo, procedūros, proceso ar sistemos, nepaisant formos, kuria jie yra aprašyti arba įgyvendinti kūrinyje. Nors koncepcijai arba tam tikram veiklos metodui autorių teisė netaikoma, raštiškos instrukcijos ar eskizai, kurie paaiškina, iliustruoja koncepciją ar metodą, gali būti saugomi autorių teisių.

Pavyzdžiui, įmonei priklauso autorių teisės į verslo žinyną, kuriame aprašomas alaus gamybos procesas. Šios teisės suteikia įmonei galimybę užkirsti kelią kitiems asmenims kopijuoti verslo žinyno parengimo būdą bei žinyne pateiktus teiginius ir iliustracijas. Tačiau įmonė negali uždrausti konkurentams: a) panaudoti mechanizmus, procesus ir pardavimo metodus, kurie aprašyti verslo žinyne, arba b) parengti kitą alaus gamybos žinyną.

- **Faktai arba informacija.** Autorių teisių apsauga netaikoma faktams arba informacijai, nepriklausomai nuo to, ar šie faktai ir informacija yra mokslinio, istorinio, biografinio ar naujienų pobūdžio. Autorių teisių apsauga gali būti taikoma būdai, kuriuo tokie faktai arba informacija yra išreiškiami, atrenkami, išdėstomi (žr. aprašymą apie duomenų bazių teisinę apsaugą 11 psl.).

Pavyzdžiui, biografijoje paprastai pateikiama daug faktų apie žmogaus gyvenimą. Biografijos autorius gali praleisti daug laiko ir pastangų, bandydamas atskleisti faktus, kurie anksčiau nebuvo žinomi. Tačiau kiti asmenys galės laisvai naudoti tuos faktus su sąlyga, kad jie nekopijuos konkretaus būdo, kuriuo faktai buvo išreikšti, surašyti ar pateikti. Taip pat galima naudoti informaciją, išdėstyta maisto patiekalo recepte tam, kad pagamintume patiekalą, bet negalima be to recepto autoriaus sutikimo kopijuoti receptą ar kitaip jį panaudoti.

- **Vardams, pavadinimams ir kitoms trumpoms frazėms** autorių teisių apsauga paprastai nėra taikoma. Tačiau kai kuriose šalyse šiems ir panašioms objektams, pavyzdžiui, gaminių etiketėms, apsauga suteikiama, jei jie pasižymi originalia kūrybine išraiška. Gaminio pavadinimas arba reklaminių žūkis paprastai nėra saugomi autorių teisių, tačiau jie gali būti saugomi kaip prekių ženklas (žr. 6–7 psl.) arba remiantis įstatymais, skirtais kovai su nesąžininga konkurencija.
- **Oficialūs dokumentai** (tokie kaip įstatymai, kiti teisės aktai, oficialūs administracinio, teisinio ar norminio pobūdžio dokumentai, taip pat jų oficialūs vertimai) daugelyje šalių neturi autorių teisių apsaugos (žr. 32 psl.).
- **Taikomosios dailės kūriniai.** Kai kuriose šalyse taikomosios dailės kūriniams autorių teisių apsauga netaikoma. Tose šalyse kūrinio dekoratyviniai aspektai gali būti saugomi kaip pramoninis dizainas, remiantis pramoninio dizaino įstatymu

(žr. toliau šiame leidinyje pateikiamą informaciją). Tačiau autorių teisių apsauga gali apimti gaminio vaizdines, grafines ar skulptūrines savybes, kurios gali būti „identifikuotos atskirai nuo gaminio taikomųjų aspektų“. Atkreiptinas dėmesys, kad Lietuvoje taikomosios dailės kūriniai yra saugomi kaip autorių teisių objektai.

Taikomosios dailės kūriniai – autorių teisių ir dizaino dalinis sutapimas

Taikomosios dailės kūriniai yra meno kūriniai, skirti pramoniniams tikslams, panaudojant juos gaminiuose, skirtuose kasdieniam naudojimui. Tipiški pavyzdžiai: juvelyrika, šviestuvai ir baldai. Taikomiosios dailės kūriniai yra dvejopo pobūdžio: jie gali būti laikomi meno kūriniais, tačiau jų eksploatavimas ir panaudojimas vyksta ne specifinėse kultūrinėse rinkose, bet veikiau bendrosios paskirties gaminių rinkoje. Tokiu būdu jie atsiduria ties riba, skiriančia autorių teisių ir pramoninio dizaino apsaugą. **Įvairiose šalyse apsauga, kuri yra suteikiama taikomiosios dailės kūriniams, labai skiriasi.** Nors kai kuriose šalyse dvi apsaugos rūšys gali egzistuoti kartu, taip nėra visose šalyse. Todėl, siekiant išsiaiškinti situaciją konkrečioje šalyje, **rekomenduojama pasikonsultuoti su toje šalyje dirbančiu intelektinės nuosavybės specialistu.**

Be išvardytų autorių teisių nesaugomų objektų, Lietuvoje autorių teisių apsauga taip pat netaikoma oficialiems valstybės simboliams ir ženklams (vėliavoms, herbams, himnams, piniginiams ženklams ir kitiems valstybės simboliams bei ženklams), kurių apsaugą reglamentuoja kiti teisės aktai, taip pat oficialiai įregistruotiems teisės aktų projektams bei folkloro kūriniams.

Kokias teises suteikia autorių teisių apsauga?

Autorių teisių apsaugai skirti teisės aktai paprasti numato dvi autorių teisių rūšis. **Turtinės teisės** apsaugo autoriaus arba autoriaus teisių turėtojo turtinius interesus, susijusius su galima kūrinių panaudojimo komercine nauda. **Asmeninės neturtinės teisės** apsaugo autoriaus kūrinių vientisumą, autorystę bei autoriaus vardą.

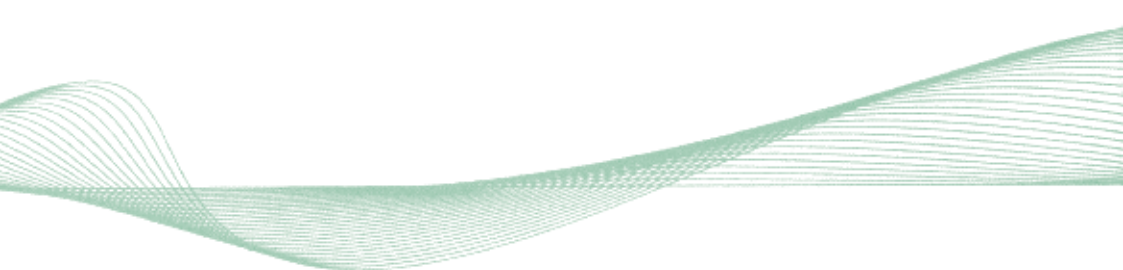
Kas yra turtinės teisės?

Turtinės teisės suteikia autoriui arba autorių teisių turėtojui **išimtinę teisę** leisti arba uždrausti tam tikrą kūrinių panaudojimą. **Išimtinės** teisės reiškia, kad niekas negali pasinaudoti šiomis teisėmis be išankstinio autoriaus arba autorių teisių turėtojo leidimo. Šių teisių apimtis, jų apribojimai bei išimties skiriasi priklausomai nuo atitinkamo kūrinių rūšies ir atitinkamų nacionalinių autorių teisių apsaugai taikomų įstatymų. Turtinės teisės yra daugiau nei tiesiog „teisė kopijuoti“. Turtinės teisės reiškia ne vien tik šią teisę, tačiau keletą skirtingų teisių, leidžiančių užkirsti kelią kitiems asmenims nesąžiningai pasinaudoti autorių teisių apsaugos kūrinių autoriui teikiama is privalumais. Paprastai turtinės teisės apima šias išimtinės teises:

- **kūrinio atgaminimo įvairiais būdais bei formomis teisė.** Pavyzdžiui, kompaktinių diskų kopijavimas, knygos fotokopijavimas, kompiuterių programos atsisiuntimas, fotografijos skaitmeninimas ir jos patalpinimas į kietąjį diską, teksto skenavimas, animacinio filmo veikėjo atvaizdo atspausdinimas ant marškinėlių arba dainos dalies panaudojimas naujoje dainoje. Atgaminimas yra viena iš svarbiausių autoriaus turinių teisių;
- **kūrinio originalo ar jo kopijų platinimo teisė.** Autorių teisės suteikia galimybę autoriui ar autorių teisių turėtojui uždrausti kitiems asmenims parduoti, nuomoti, teikti panaudai ar licencijuoti kūrinio kopijas. Tačiau egzistuoja svarbi išimtis: daugelyje šalių platinimo teisė nustoja galioti po konkrečios kūrinio kopijos pirmojo pardavimo arba nuosavybės teisių perleidimo. Kitaip tariant, autorių teisių turėtojas gali kontroliuoti tik kūrinio kopijos „pirmąjį pardavimą“, įskaitant šio pardavimo laiko pasirinkimą ir kitus terminus bei sąlygas. Tačiau kai konkreti kopija yra parduota, autorių teisių turėtojas neturi teisės nurodyti, kaip ši kopija turi būti toliau platinama atitinkamos(-ų) šalies(-ių) teritorijoje(-se). Paprastai pirkėjas gali perparduoti kūrinio kopiją arba ją padovanoti, bet negali atgaminti kūrinio kopijų arba kopijos pagrindu kurti išvestinių kūrinių (žr. toliau);
- **kūrinio originalo ar jo kopijų nuomos teisė.** Paprastai nuoma laikoma kūrinio ar gretutinių teisių objekto, taip pat duomenų bazių originalo ar kopijos perdavimas naudoti tam tikrą laiką, siekiant tiesioginės ar netiesioginės komercinės

naudos. Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas numato keletą specialių nuostatų nuomos atvejais. Pavyzdžiui, autorius, perdavęs fonogramos gamintojui teisę nuomoti kūrinį, įrašytą į fonogramą, turi neatšaukiamą teisę į tam tikrą autorinį atlyginimą už kūrinio nuomą, kurį moka fiziniai arba juridiniai asmenys, gavę iš fonogramos gamintojo teisę nuomoti fonogramas ar jų kopijas. Išimtinė teisė platinti netaikoma tais atvejais, kai kompiuterių programos nėra pagrindinis platinimo (įskaitant ir nuomos) objektas (kompiuterių programos buitinėje technikoje ir kt.). Be to, išimtinė teisė nuomoti ar teikti panaudai kūrinio originalą ar jo kopiją netaikoma pastatams ir taikomosios dailės kūriniams;

- **kūrinio vertimo ar adaptavimo teisė.** Išvestiniais kūrniais vadinami nauji kūriniai, sukurti pasinaudojant autorių teisių saugomu kūriniu. Pavyzdžiui, vertimas iš anglų kalbos į kitas kalbas, romano ekranizavimas, kompiuterių programos perrašymas kita kompiuterine kalba, įvairių muzikinių aranžuotčių kūrimas arba žaislo pagaminimas pasinaudojant animacinio filmo herojaus atvaizdu. Tačiau daugelyje šalių egzistuoja svarbūs išimtinių teisių apribojimai bei išimtys, susiję su išvestinių kūrinių kūrimu. Pavyzdžiui, jei įmonei teisėtai priklauso kompiuterių programa, įmonė gali ją pritaikyti arba pakeisti tikrai jos įprasto panaudojimo tikslu;
- **viešo kūrinio atlikimo ir paskelbimo teisė.** Viešu kūrinio atlikimu laikoma kūrinio vaidinimas, dainavimas, grojimas, deklamavimas, skaitymas, šokis ar kitas kūrinio viešo atlikimo

būdas tiek tiesiogiai (gyvas atlikimas), tiek pasitelkus bet kokias priemones ar įrangą **kokioje nors viešojoje vietoje**, kur tuo pačiu metu dalyvauja arba gali dalyvauti neapibrėžta visuomenės narių grupė. Tuo tarpu viešas kūrinio paskelbimas – tai kūrinio viešas perdavimas laidaais, bevielio ryšio priemonėmis, **įskaitant jo padarymą viešai prieinamą** tokiu būdu, kad visuomenės nariai galėtų jį pasiekti individualiai pasirinktoje vietoje ir pasirinktu laiku. Ypač tai taikoma užsakomajam, interaktyviam kūrinį perdavimui internete;

- **viešo rodymo teisė** yra bet koks kūrinio, jo originalo ar kopijos rodymas tiesiogiai (pavyzdžiui, parodoje) arba ekrane panaudojant skaidres, televizijos vaizdą ar kitais panašiais būdais, taip pat audiovizualinio kūrinio (pavyzdžiui, kino filmų) atskirų kadro rodymas ne eilės tvarka **kokioje nors vietoje, kur dalyvauja arba gali dalyvauti neapibrėžta visuomenės narių grupė**, nesvarbu, ar jie yra toje pačioje vietoje ir tuo pačiu metu, ar skirtingose vietose ir skirtingu metu;
- **perpardavimo teisė**. Tai susiję su vadinamąja *droit de suite*. Šia teise galima pasinaudoti tik keliose šalyse ir paprastai ji yra numatyta tik tam tikroms kūrinių rūšims (pvz., paveikslams, piešiniams, atspaudams, koliažams, skulptūroms, graviūroms, gobelenams, keramikos ir stiklo dirbiniais, originaliems rankraščiams ir pan.). Perpardavimo teisė suteikia kūrėjams teisę gauti kūrinio perpardavimo pelno dalį su sąlyga, kad perpardavimas yra atliekamas tam tikru nustatytu būdu. Paprastai tokia procentinė dalis svyruoja nuo 2% iki 5% nuo visos kūrinio parda-

vimo kainos. Meno kūrinio ir rankraščio originalo perpardavimo teisė numatyta ir Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo 17 straipsnyje.

Bet koks asmuo arba įmonė, kuri pageidauja naudoti autorių teisių saugomus kūrinius bet kokiais aukščiau išvardytais tikslais, paprastai turi gauti išankstinį autoriaus ar autorių teisių turėtojo(-ų) leidimą. Nors turtinės autoriaus ir autorių teisių turėtojo teisės yra išimtinės, jos galioja ribotą laiką (žr. 23 psl.) ir joms gali būti taikomos tam tikros įstatymuose numatytos išimtys bei apribojimai (žr. 47 psl.).

Kas yra asmeninės neturtinės teisės?

Šios teisės yra grindžiamos prancūziškąja *droit d'auteur* tradicija, kuri kūrybinės veiklos rezultatus laiko kūrėjo dvasios ar sielos įkūnijimu. Anglosaksų bendrosios teisės tradicija autorių teises ir gretutines teises laiko tam tikromis nuosavybės teisėmis, o tai reiškia, kad bet koks kūrinys gali būti nupirtas, parduotas ar išnuomotas panašiu būdu kaip namas ar automobilis.

Dauguma šalių pripažįsta autoriaus asmenines neturtines teises, tačiau šių teisių apimtis labai skiriasi ir ne visose šalyse jos nurodomos pačiuose autorių teisių apsaugai skirtuose teisės aktuose. Dauguma šalių pripažįsta mažiausiai dvi asmeninių neturtinių teisių rūšis, tai yra:

- teisę **būti įvardytam kūrinio autoriumi** (dar vadinama „teise į autorystę“). Kai autoriaus kūrinys yra atkuriamas (atgaminamas), publi-

kuojamas, padaromas viešai prieinamu arba perduodamas viešam panaudojimui, arba viešai eksponuojamas, už tai atsakingas asmuo privalo įsitikinti, kad autoriaus vardas, esant galimybei, būtų nurodytas ant kūrinio; ir

- teisę **apsaugoti kūrinio vientisumą** (dar vadinama „teise į kūrinio neliečiamybę“). Ši teisė reiškia, kad autorius turi teisę prieštarauti dėl kūrinio ar jo pavadinimo bet kokio iškraipymo ar kitokio pakeitimo, taip pat dėl bet kokio kito kėsinimosi į kūrinį, galinčio pažeisti autoriaus garbę ar reputaciją.

Lietuvoje kūrinio autorius, neatsižvelgiant į jo turtines teises, net ir tuo atveju, kai turtinės teisės perduotos kitam asmeniui, turi šias asmenines neturtines teises: teisę reikalauti pripažinti kūrinio autorystę, aiškiai nurodant autoriaus vardą ant visų išleidžiamo kūrinio egzempliorių, taip pat kitu įmanomu būdu viešai atliekant kūrinį (**autorystės teisė**), teisę reikalauti, kad bet koku būdu naudojant kūrinį būtų nurodomas arba nebūtų nurodomas autoriaus vardas, arba būtų nurodomas autoriaus pseudonimas (**teisė į autoriaus vardą**), bei teisę prieštarauti dėl kūrinio ar jo pavadinimo bet kokio iškraipymo ar pakeitimo, taip pat dėl bet kokio kito kėsinimosi į kūrinį, galinčio pažeisti autoriaus garbę ar reputaciją (**teisė į kūrinio neliečiamybę**).

Kitaip nei turtinės autoriaus teisės, asmeninės neturtinės teisės **negali būti perduodamos** kitiems asmenims, kadangi jos priklauso kūrėjui (autoriumi). Tačiau jas gali saugoti kūrinio paveldėtojai. Netgi tuo atveju, kai turtinės teisės į kūrinį yra perduodamos kitiems asmenims, asmeninės neturtinės teisės

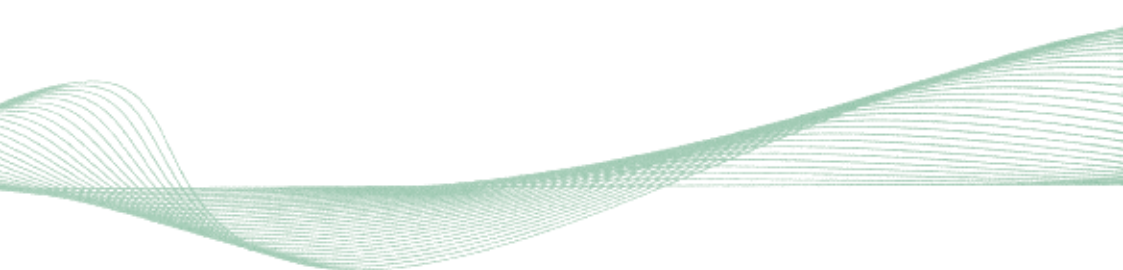
į kūrinį išlieka autoriui. Kai kuriose šalyse autorius gali **atsisakyti savo neturtinių teisių rašytiniu sutikimu**, t. y. tokiu būdu autorius sutinka nesinaudoti kai kuriomis arba visomis savo neturtinėmis teisėmis.

Kai kurių šalių autorių teisių apsaugai skirti įstatymai, įskaitant ir Lietuvos Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymą, neturtines teises suteikia ir atlikėjams. Atlikėjo asmeninės neturtinės teisės, susijusios su jo/jos gyvu atlikimu, arba atlikimais, įrašytais į fonogramas, išlieka po turtinių teisių perdavimo ir apima:

- atlikėjo teisę pareikalauti, kad jis/ji būtų nurodytas(-a) kaip savo pasirodymų atlikėjas(-a), išskyrus atvejus, kai tai neįmanoma dėl kūrinio atlikimo būdo; ir
- atlikėjo teisę prieštarauti bet kokiam jo/jos atlikimų iškraipymui, išdarkymui ar kitokiam pakeitimui, galinčiam pakenkti jo/jos reputacijai.

Kokias teises suteikia „gretutinės teisės“?

Atlikėjai (pvz., aktoriai, dainininkai, muzikantai, šokėjai) turi išimtinę teisę leisti arba uždrausti jų gyvo atlikimo (pasirodymo), t. y. tokio, kuris nebuvo įrašytas, arba bet kurios to atlikimo dalies užfiksavimą (įrašymą) bet kurioje laikmenoje, viešą perdavimą arba transliavimą, ar perdavimą kabeliniu būdu, ir taip pat jų atlikimų įrašų atgaminimą. Kai kurios šalys, tokios kaip Europos Sąjungos valstybės narės, suteikia atlikėjams išimtinę teisę leisti arba uždrausti garso įrašų (fonogramų) ir audiovizualinių kūrinių, kuriuose yra užfiksuoti jų gyvi atlikimai (pasirodymai), nuomą bei perdavimą panaudai.

Daugelyje šalių, kai fonograma yra naudojama transliacijai arba perdavimui viešojoje erdvėje, atlikėjams arba fonogramų prodiuseriams, arba abiem, turi būti sumokėtas vienkartinis teisingas atlyginimas. Lietuvoje atlikėjai ir fonogramų gamintojai turi teisę gauti tam tikrą atlyginimą už komerciniais tikslais išleistų (nepaisant jų išleidimo vietos) fonogramų ar jų kopijų tiesioginį ar netiesioginį transliavimą, retransliavimą ar kitokį viešą paskelbimą. Šį atlyginimą privalo mokėti fiziniai arba juridiniai asmenys, naudojantys fonogramas ar jų kopijas. Atlyginimo dydis ir jo mokėjimo sąlygos nustatomos fonogramų naudotojų ir gretutinių teisių kolektyvinio administravimo asociacijų sutartyje. Atlyginimo dydis nustatomas procentais nuo naudotojo pajamų arba konkrečia pinigų suma.

Daugelyje šalių visos atlikėjo teisės, išskyrus asmenines neturtines teises, arba jų dalis gali būti perduodamos kitiems asmenims. Netgi po tokio teisių perdavimo ar licencijų suteikimo atlikėjas turi galimybę, priklausomai nuo nacionalinių įstatymų, uždrausti atgaminti, parduoti, platinti ar importuoti į šalį neteisėtus jo/jos gyvų atlikimų įrašus. Lietuvoje, pavyzdžiui, atlikėjas, perdavęs audiovizualinio kūrinio gamintojui teisę nuomoti atlikimo audiovizualinio įrašo originalą ar jo kopijas, turi neatšaukiamą teisę gauti tam tikrą atlyginimą už atlikimo audiovizualinio įrašo ar jo kopijos nuomą.

Fonogramų gamintojai (muzikinių įrašų prodiuseriai ar gamintojai) turi išimtinę teisę leisti arba uždrausti jų įrašų (fonogramų) atgaminimą, panaudojimą ir platinimą. Pati svarbiausia teisė yra teisė kontroliuoti jų fonogramų atgaminimą. Kitos teisės

gali apimti teisę gauti teisingą atlygį už fonogramų transliavimą, teisę padaryti kūrinių viešai prieinamą (t. y. prieinamą atskirų visuomenės narių pasirinktu laiku ir pasirinktoje vietoje), arba viešo paskelbimo teisę. Daugelyje šalių fonogramų gamintojai (pavyzdžiui, prodiuseriai) taip pat gali uždrausti jų fonogramų importą ir platinimą. Kai kuriose šalyse jie taip pat turi teisę į pusę atlyginimo už garso įrašų, į kuriuos jie turi teises, viešą atlikimą arba viešą paskelbimą.

Įrašų gamintojų teisės

Daugelyje šalių įrašų gamintojai negali uždrausti jų įrašų transliavimo, tačiau turi teisę gauti autorinį atlyginimą iš transliuojančiųjų organizacijų. Šalyse, kuriose ši teisė pripažįstama, be atlygio už įrašo įsigijimą transliuojančiosios organizacijos turi sumokėti autorinį atlyginimą kompozitoriui už teisę transliuoti muzikos kūrinių ir įrašų kompanijai už teisę transliuoti įrašą.

Prie Romos konvencijos, taip pat prie Pasaulio prekybos organizacijos sutarties dėl intelektinės nuosavybės teisių aspektų, susijusių su prekyba (**TRIPS sutarties**) arba Pasaulio intelektinės nuosavybės organizacijos sutarties dėl atlikimų ir fonogramų prisijungusi šalis gali būti padariusi atitinkamas išlygas, kad transliuotojai toje šalyje neturės įsipareigojimo mokėti autorinių atlyginimų įrašų gamintojams.

Transliuojančiosios organizacijos turi išimtinės teises leisti arba uždrausti šiuos veiksmus: retransliuoti savo transliacijas, retransliuoti kabeliniais tinklais savo transliacijas, įrašyti savo transliacijas, atgaminti savo transliacijų įrašus, viešai skelbti savo transliacijas, jeigu tai vyksta už įėjimo mokestį visuomenei prieinamose vietose, padaryti savo transliacijų įrašus ar jų kopijas viešai prieinamus, įskaitant perdavimą kompiuterių tinklais (internetu), platinti savo transliacijų įrašus ar jų kopijas perduodant ar kitaip perduodant nuosavybėn, arba valdyti, taip pat importuojant ir eksportuojant.

Kai kuriose šalyse transliuojančiosios organizacijos turi teisę leisti arba uždrausti užsakomąjį jų transliacijų nustatymų perdavimą atskiriems užsakovams ir suteikti viešą prieigą prie jų transliacijų, įtrauktį į kompiuterines duomenų bazes, nustatymų internete. Tačiau kitose šalyse autorių teisių

ir gretutinių teisių įstatymų nuostatos nenumato internetinio garso ir vaizdo srautinio duomenų siuntimo transliavimo tarnyboms. Kai kuriose šalyse transliuojančiosios organizacijos turi teisę leisti arba uždrausti jų transliacijų kabelinį perdavimą, bet kitose šalyse kabelinės retransliacijos operatoriai vis dar turi galimybę retransliuoti transliuotojo signalus laidais be leidimo arba nemokant autorinio atlyginimo.

Teisės leisti arba uždrausti transliacijos kabelinį retransliavimą paprastai yra įgyvendinamos per kolektyvinio administravimo asociaciją (žr. 40 psl.), išskyrus atvejus, kai transliuojančiosios organizacijos šias teises įgyvendina pačios.

Atsižvelgiant į ypač greitus pokyčius autorių teisės srityje, kiek tai liečia kūrinių panaudojimą internete, dėl autorių bei gretutinėmis teisėmis saugomo turinio pateikimo ir perdavimo internete rekomenduojama pasikonsultuoti su autorių teisių ekspertu atitinkamoje šalyje.

Gretutinių teisių įgyvendinimas neturi pažeisti autorių teisių (jei autorių teisių apsauga taikoma), kai kūriniai yra atliekami, įrašomi arba perduodami internetu.

Transliuotojams suteiktos teisės yra atskirtos nuo autorių teisių į filmus, muziką ir kitą transliuojamą medžiagą.

Muzikos kūrinių autorių teisių ir gretutinių teisių apsauga

Įmonė gali naudoti muzikos kūrinius dėl įvairių priežasčių: siekdama pritraukti klientus, sukurti pozityvų poveikį klientų elgesiui arba siekdama sudaryti geresnes sąlygas savo darbuotojams. Tai gali padėti įmonei įgyti konkurencinį pranašumą, sudaryti geresnes darbo sąlygas darbuotojams, padėti suformuoti ištikimų klientų branduolį ir netgi pagerinti žmonių požiūrį į įmonės įvaizdį ir prekių ženklą.

Licencijuotas viešas muzikos atlikimas arba panaudojimas yra apmokamas daugelio pagrindinių televizijų tinklų, vietinių televizijos ir radijo stočių, kabelinių ir palydovinių tinklų bei sistemų, viešųjų transliuotojų, internetinių svetainių, koledžų ir universitetų, naktinių klubų, restoranų, foninės muzikos tarnybų, lengvojo kultūrizmo ir sveikatos klubų, viešbučių, prekybos įstaigų, mugių, koncertų vedėjų, prekybos centrų, pramogų parkų, oro linijų ir muzikos vartotojų įvairiausiose pramonės šakose, įskaitant telefonų pramonę (pavyzdžiui, telefono skambučių melodijos).

Muzikos kūrinių autorių teisių ir gretutinių teisių apsauga neretai apima keleto teisių turėtojų, įskaitant rašytojus, kompozitorius, partitūrų leidėjus, įrašų kompanijas, transliuojančiąsias organizacijas, internetinių svetainių savininkus, teises ir autorių teisių bei gretutinių teisių kolektyvinio administravimo asociacijų teises.

Jei muziką ir tekstą muzikai sukuria du skirtingi žmonės, tuomet tikėtina, kad pagal nacionalinius teises aktus dainą sudarys du kūriniai – muzikinis

kūrinytis ir literatūros kūrinys. Tačiau daugeliu atvejų leidimas visos dainos transliavimui gali būti gautas iš vienos kolektyvinio administravimo asociacijos (žr. 40 psl.).

Muzikos įrašų leidybos teisės apima teisę įrašyti, teisę atlikti, teisę kopijuoti (atgaminti) ir teisę panaudoti kūrinį naujame arba kitame kūrinyje, kartais vadinamame **išvestiniu kūriniu**. Siekiant palengvinti komercinį panaudojimą, daugelis dainų kūrėjų paprastai perduoda leidybos teises subjektui, kuris yra identifikuojamas kaip „leidėjas“, pagal muzikos leidybos sutartį, kuria autorių teisės arba teisė valdyti autorių teises yra suteikiama leidėjui.

Atlikėjos Jurgos Šeduikytės albumo „+37° (Goal of Science)“ viršelis, gautas iš leidybinės kompanijos M.P.3 archyvo. Albumo viršelio dizainerė Asta Kaušpėdaitė, fotografas Gediminas Žilinskas. Visos autorių teisės saugomos.

Su muzikos kūrinių glaudžiai susijusios kūrinių viešo atlikimo teisė, atgaminimo reprografijos būdu teisė, mechaninio atgaminimo teisė ir sinchronizacijos teisė. Toliau pateikiamas jų trumpas aprašymas.

Viešo atlikimo teisė dažniausiai yra didžiausią pelną dainų kūrėjams atnešanti kūrinių panaudojimo forma. Kai kuriose šalyse viešo atlikimo teisė nesuteikiama garso įrašams (arba fonogramoms), o tik skaitmeniniam garso perdavimui. Tokiose šalyse, ypač JAV, nereikia gauti leidimo neskaitmeninio garso įrašo atlikimui, tačiau reikalingas leidimas pagrindinei dainai, kuri yra tame įrašė.

Teisė atspausdinti ir parduoti atskiros dainos ir kelių dainų arba muzikinių kompozicijų natų kopijas yra **kūrinių atgaminimo reprografijos būdu teisė**, kurią paprastai suteikia leidėjas.

Mechaninio atgaminimo teisė yra susijusi su teise įrašyti, atgaminti ir viešai platinti autorių teisių saugomą muzikinę kompoziciją garsinėse laikmenose (kurios apima garsajuostas, kompaktinius diskus ir bet kokią kitą materialų objektą, kuriame yra užfiksuojamas garsas, išskyrus tuos, kurie įgarsina kino filmus ir kitus audiovizualinius kūrinius). Vartotojui suteikiamos licencijos pasinaudoti mechaninio atgaminimo teise yra vadinamos **mechaninio atgaminimo licencijomis**.

Teisė įrašyti muzikinę kompoziciją, sinchronizuojant ją su kadrais ar vaizdais audiovizualiniuose kūriniuose, tokiuose kaip kino filmas, televizijos programa, televizijos komercinis ar vaizdo kūrinys, yra vadinama **sinchronizacijos teise**. **Sinchronizacijos licencija** yra reikalinga, norint gauti leidimą muzikos audiovizualiniam įrašui. Šios licencijos suteikimas leidžia prodiuseriui audiovizualiniame kūrinyje panaudoti tam tikrą muzikos kūrinį. Šią licenciją tradiciškai įsigyja televizijos prodiuseris, vesdamas tiesiogines derybas su kompozitoriumi ir muzikos teksto kūrėju arba dažniau – jų leidėju. Be licencijos, kuri turi būti gauta iš kompozitoriaus muzikos panaudojimui audiovizualiniam įrašui, reikia gauti atskirą sinchronizacijos licenciją iš garso įrašo, kuriame yra įrašytas muzikos kūrinys, teisių turėtojo.

*Fotografas Rytis Šeškaitis.
Visos autorių teisės saugomos.*

Terminas **pirmasis įrašas** (arba **originalas**) yra susijęs su originaliai sukurtu garso įrašu (juostoje arba kitoje laikmenoje), iš kurio įrašų gamintojas ar prodiuseris pagamina kompaktinius diskus arba juostas, kurios yra viešai platinamos. **Originalo įrašo teisės** arba **originalo naudojimo teisės** reikalingos norint atgaminti arba platinti garso įrašą, kuriame yra konkrečios muzikinės kompozicijos, kurią atlieka konkretus menininkas, atlikimas.

Muzikinių kūrinių, tokių kaip mobiliųjų telefonų skambučių melodijų, panaudojimas paskutiniaisiais metais paplito ypač sparčiai. Tai tapo smagiu ir labai populiariu būdu pritaikyti mobiliųjų telefoną asmeniniams poreikiams. Skambučių melodijų populiarumas pasirodė esąs daug plačiau paplitusiu ir ilgalaikiu reiškiniu, nei daugelis iš pradžių galėjo tikėtis. Ši nauja muzikos kūrinių panaudojimo forma yra pirmaujanti tarp mobiliųjų įrenginių „mokamų“ paslaugų. Skambučių melodijos yra dvejetainio kodo failas, kuris persiunčiamas į mobiliąjį įrenginį panaudojant SMS arba WAP technologijas. Licencijos skambučių melodijoms paprastai apima tiek „monofoninį“, tiek ir „polifoninį“ kūrinių ir skambučių melodijų pateikimą.

„Skaitmeninių teisių valdymo“ priemonės ir sistemos (žr. 26 psl.) yra ypač svarbios muzikos kūrinių panaudojimui ir padeda užkirsti kelią jų piratavimui.

Kiek laiko trunka autorių teisių ir gretutinių teisių apsauga?

Daugeliui kūrinių ir daugumoje šalių **turtinių teisių** apsauga trunka visą autoriaus gyvenimo laikotarpį ir 50 metų po autoriaus mirties. Daugelyje šalių šis laikotarpis yra ilgesnis (pavyzdžiui, **70 metų po autoriaus mirties** Europos Sąjungos valstybėse (įskaitant ir Lietuvą), JAV ir keliose kitose šalyse). Taigi, naudą iš kūrinio panaudojimo gali gauti ne tik autorius, bet ir autoriaus teisių paveldėtojai. Jei kūrinys sukurtas kelių autorių (bendraautorystė), tuomet apsaugos laikotarpis skaičiuojamas nuo paskutinio bendraautoriaus mirties. Pasibaigus kūrinio autorių teisių apsaugai, jis laikomas laisvai prieinamu visuomenei (žr. 46 psl.).

Priklausomai nuo nacionalinių įstatymų, tam tikroms kūrinių kategorijoms gali būti taikomos specialios teisių galiojimo nuostatos:

- kūriniams, kuriuos sukūrė darbuotojai, ir pagal užsakymą sukurtiems kūriniams;
- kūriniams, sukurtiems kelių autorių;
- kinematografiniams kūriniams;
- anoniminiams arba slapyvardžiu (pseudonimu) pasirašytiems kūriniams;
- fotografijos kūriniams ir taikomosios dailės kūriniams (jiems gali būti numatytas trumpesnis apsaugos laikotarpis);
- valstybinės valdžios institucijų sukurtiems kūriniams (autorių teisių apsauga gali būti netaikoma kai kuriems iš jų arba visiems);
- kūriniams, kurie buvo paskelbti po autoriaus mirties; ir
- tipografinėms kompozicijoms.

Pavyzdžiui, Lietuvoje autorių turtinės teisės į kolektyvinį kūrinį galioja 70 metų po kūrinio teisėto padarymo viešai prieinamu datos. Autorių turtinės teisės į audiovizualinį kūrinį galioja, kol gyvi režisierius, scenarijaus autorius, dialogų autorius, dailininkas, operatorius bei specialiai audiovizualiniam kūriniui sukurtos muzikos autorius ir 70 metų po paskutiniojo iš jų mirties. Asmuo arba įmonė, pirmą kartą teisėtai išleidę ar kitaip teisėtai viešai paskelbę anksčiau neišleistą kūrinį, pasibaigus jo autorių teisių galiojimo terminui įgyja autorių išimtinės turtinės teisės į tą kūrinį, kurios galioja 25 metus po kūrinio pirmojo teisėto išleidimo ar viešo paskelbimo datos.

Asmeninių neturtinių teisių apsaugos laikotarpis skiriasi. Kai kuriose šalyse, pavyzdžiui, Lietuvoje, Prancūzijoje, šios teisės galioja neribotą laiką. Kitose jų galiojimas pasibaigia tuo pat metu, kaip ir turtinių teisių arba mirus autoriui.

Gretutinių teisių apsaugos trukmė paprastai yra trumpesnė nei autorių teisių. Kai kuriose šalyse gretutinės teisės yra saugomos 20 metų laikotarpį nuo kalendorinių metų, kuriais buvo padarytas įrašas arba kūrinys buvo atliktas ar transliuotas, pabaigos. Tačiau daugelyje šalių gretutinių teisių apsauga, priklausomai nuo aplinkybių, trunka **50 metų** nuo kalendorinių metų po atlikimo, įrašo padarymo arba transliacijos pabaigos. Lietuvoje bendra taisyklė yra ta, kad atlikėjų teisės galioja 50 metų po atlikimo datos, fonogramų gamintojų – 50 metų po įrašo padarymo datos, transliuojančiųjų organizacijų –

50 metų po pirmojo transliacijos viešo perdavimo, nepaisant to, ar ši transliacija perduota laidais, ar bevielio ryšio priemonėmis, įskaitant perdavimą kabeliniais tinklais ir palydoviniu ryšiu, o audiovizualinio kūrinio (filmo) pirmojo įrašo gamintojo teisės – 50 metų po įrašo padarymo datos.

Kai kuriose šalyse turtinės teisės į fotografijas galioja 5 ar 15 metų nuo jų paskelbimo datos, tačiau Lietuvoje turtinės teisės į fotografijos kūrinius yra saugomos visą autoriaus gyvenimą ir 70 metų po autoriaus mirties.

Fotografas Marius Jovaiša, fotografijų albumas „Neregėta Lietuva“. Visos autorių teisės saugomos.

3. ĮMONĖS ORIGINALIŲ KŪRINIŲ APSAUGA

Ką įmonė turi atlikti, norėdama įgyti autorių teisių arba gretutinių teisių apsaugą?

Autorių teisių ir gretutinių teisių apsauga yra suteikiama be formalių procedūrų. Kūrinys saugomas **automatiškai** nuo jo sukūrimo momento be jokios specialios registracijos, deponavimo, mokesčio sumokėjimo arba bet kokio kito formalaus reikalavimo. Atkreiptinas dėmesys, kad kai kuriose šalyse reikalaujama, kad kūrinys būtų užfiksuotas kokia nors materialia forma (žr. 12 psl.).

Kaip įmonei įrodyti, kad ji yra turtinių autorių teisių turėtoja?

Apsaugos sistema be formalumų gali sukelti tam tikrų sunkumų, ypač kai įmonė siekia apginti savo teises ginčo atveju. Iš tiesų, jei kas nors pareiškia, kad įmonė nukopijavo (atgamino) kažkieno kūrinį, tuomet kaip įmonė įrodys, kad ji yra šio kūrinio autorių teisių turėtoja? Įmonė gali imtis tam tikrų atsargumo priemonių tam, kad turėtų įrodymų, jog jai priklauso turtinės teisės į sukurtą kūrinį. Šios priemonės gali būti, pavyzdžiui:

- kai kuriose šalyse yra nacionalinės **autorių teisių agentūros**, kurios suteikia galimybę deponuoti ir/arba įregistruoti įmonei priklausančias teises į kūrinius už tam tikrą užmokestį (kai kurių nacionalinių autorių teisių agentūrų internetinių svetainių sąrašas pateikiamas šio leidinio II Priede). Tokia deponavimo ir/arba

Multimedijos produktų autorių teisių apsauga

Multimedijos produktą paprastai sudaro keletas kūrinių rūšių, dažnai sujungtų vienoje fiksuotoje laikmenoje, tokioje kaip kompiuterio diskas arba CD-ROM'as. Multimedijos produktų pavyzdžiai: videožaidimai, informacijos kioskai ir interaktyvios internetinės svetainės. Elementai, kurie gali būti sujungti multimedijos produkte, gali apimti muziką, tekstą, fotografijas, meninius vaizdo klipus, grafiką, kompiuterių programas ir pilno metražo kino

filmus. Kiekvienam iš šių elementų atskirai gali būti taikoma autorių teisių apsauga. Be to, šių kūrinių kompiliacijai ir sujungimui – pačiam multimedijos produktui – gali būti suteikta autorių teisių apsauga, jei šio proceso rezultatas yra produktas, kuris gali būti laikomas originaliu.

registracijos sistema užtikrina teisėto autorių teisių apsaugos reikalavimo įrodymą. Kai kuriose iš šių šalių įmonė gali daug veiksmingiau pareikšti ieškinį dėl autorių teisių pažeidimo, jei ji yra įregistravusi kūrinį nacionalinėje autorių teisių agentūroje. Todėl tokiose šalyse labai rekomenduojama išankstinė neprivaloma registracija;

- įmonė gali perduoti saugoti savo kūrinio kopiją **bankui arba teisininkui**. Ji taip pat gali **sau išsiųsti savo kūrinio kopiją** užantspauduo-tame voke specialaus pristatymo paštu (ant voko bus uždėtas aiškus datos antspaudas) ir po pristatymo palikti voką neatplėštą. Tačiau ne visose šalyse tokia praktika taikoma;
- publikuoti kūriniai gali būti pažymėti **pranešimu apie autorių teises** (žr. 29 psl.);
- rekomenduojama pažymėti kūrinį, pasinaudo-jant specialiomis standartinėmis **identifikacinio numeravimo sistemomis**, tokiomis kaip Tarptautinis standartinis knygos numeris (ISBN) knygoms; Tarptautinis standartinis įrašo kodas (ISRC) garso įrašams; Tarptautinis standartinis muzikos leidinio numeris (ISMN) atspausdin-tiems muzikos leidiniams; Tarptautinis stan-dartinis muzikos kūrinio kodas (ISWC) tokiems muzikos kūriniams, kurie yra įtraukti į repertua-rus, daugiausia administruojamus kolektyvinio administravimo asociacijų; Tarptautinis standarti-nis audiovizualinis numeris (ISAN) audiovizuali-niams kūriniams ir pan.

Kaip įmonė turėtų apsaugoti kūrinius, sukurtus elektronine arba skaitmenine forma?

Teisės į kūrinius, sukurtus elektronine arba skaitmenine forma (pvz., CD, DVD, internetinis tekstas, muzika, filmai), dažnai pažeidžiamos. Tokius kūrinius lengva nukopijuoti ir persiųsti internetu. Neteisėtos kopijos neretai ne prastesnės už teisėtas. Aukščiau aprašytos priemonės, tokios kaip registracija arba deponavimas nacionalinėje autorių teisių agentūroje (jei tokia galimybė numatyta), taip pat taikomos ir šiems kūriniams.

Kai įmonės siūlo autorių teisių saugomus kūrinius internetu, tokiems kūriniams dažniausiai taikomos „kompiuterio „pelės“ spragtelėjimu sudaromos sutartys“ (angl. dar vadinamos „click-wrap“ sutartimis), kuriomis siekiama tiksliai nurodyti, ką vartotojas gali daryti su kūriniu. Tokios sutartys paprastai suteikia teisę naudotis kūriniu tik vienam vartotojui ir leidžia jam tik skaityti tą kūrinį ar jo klausytis. Pakartotinis platinimas arba pakartotinis panaudojimas dažniausiai yra draudžiami.

Daugelis įmonių, siekdamos apsaugoti savo elektronine forma išreikštų kūrinių autorių teises, įdiegia technines apsaugos priemones. Tokios priemonės paprastai yra susijusios su „skaitmeniniu teisių valdymu“ (sutrump. „STV“). Šis valdymas naudojamas tam, kad elektroninėmis priemonėmis būtų galima nustatyti, stebėti ir užtikrinti tam tikrų leidimų, susijusių su kūrinio panaudojimu, sąlygas bei vykdymą.

Egzistuoja du būdai, kuriais STV priemonės ir sistemos gali padėti kontroliuoti elektronine forma išreikštų kūrinių autorių teises:

- skaitmeninių kūrinių pažymėjimas informacija apie autorių teisių apsaugą, teisių turėtoją ir pan. (ši informacija vadinama „**informacija apie teisių valdymą**“) ir
- „**techninių apsaugos priemonių**“ (sutrump. „TAP“), kurios padeda kontroliuoti (leisti arba uždrausti) prieigą prie skaitmeninių kūrinių arba jų panaudojimą, įgyvendinimas. TAP, kai jos yra naudojamos skirtingų rūšių kūriniams, saugomiems autorių teisių, gali padėti kontroliuoti vartotojo veiksmus, susijusius su kūrinio panaudojimu, t. y. kūrinio peržiūrėjimu, pasiklausymu, modifikavimu, įrašymu, ištraukų parinkimu, išvertimu, išsaugojimu tam tikrą laikotarpį, persiuntimu, kopijavimu, atspausdinimu ir pan., vadovaujantis taikomais autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymais. TAP taip pat užtikrina kūrinio privatumą, saugumą ir jo turinio vientisumą.

Tinkamų skaitmeninio teisių valdymo priemonių pasirinkimas

Egzistuoja daug būdų, leidžiančių sumažinti autorių teisių pažeidimo galimybę, panaudojant STV priemones ir sistemas. Kiekvienas jų turi stiprių ir silpnų pusių, taip pat skirtingas įsigijimo, įdiegimo ir aptarnavimo išlaidas. Konkretaus būdo pasirinkimą lemia įmonės atliktas rizikos, susijusios su kūrinio panaudojimu, įvertinimas.

Informacija apie teisių valdymą

Egzistuoja įvairūs būdai, skirti identifikuoti įmonei priklausančius kūrinius, kuriems taikoma autorių teisių apsauga:

- įmonė gali **pažymėti** skaitmeninį turinį, pavyzdžiui, autorių teisių pranešimu arba įspėjamuoju užrašu, tokiu kaip „gali būti atgaminama tik nekomerciniais tikslais“. Taip pat rekomenduojama kiekviename įmonės internetinės svetainės puslapyje įdėti autorių teisių pranešimą, kuriame yra išdėstytos turinio, esančio tame puslapyje, panaudojimo sąlygos;
- **Skaitmeninis objekto identifikatorius**. Tai sistema, skirta autorių teisių saugomų kūrinių identifikavimui skaitmeninėje aplinkoje. Skaitmeninis objekto identifikatorius yra skaitmeniniai žymekliai/vardai, priskirti skaitmeniniams kūriniams, naudojamiems internete. Jie naudojami informacijos pateikimui, įskaitant ir kūrinio suradimą internete. Informacija apie skaitmeninį kūrinį laikui bėgant gali keistis, kaip ir jo patalpinimo vieta internete, tačiau jo Skaitmeninis objekto identifikatorius nepasikeis (daugiau informacijos galite rasti adresu: www.doi.org);
- **laiko spaudas** yra prie skaitmeninio turinio (kūrinių) pridedamas žymeklis, kuris gali patvirtinti, kokia buvo turinio būklė nustatytu laiku. Laikas yra svarbiausias elementas norint įrodyti autorių teisių pažeidimą, t. y. nustatyti, kada buvo išsiųsta konkreti elektroninio pašto žinutė, kada buvo susitarta dėl sutarties, kada intelektualinės nuosavybės kūrinys buvo sukurtas arba pakeistas, arba kada buvo gautas skaitmeninis

įrodymas. Specializuota laiko fiksavimo paslauga gali būti pasinaudota siekiant patvirtinti laiką, kada dokumentas buvo sukurtas;

- **skaitmeniniai vandens ženklai** naudoja programinę įrangą tam, kad įterptų autorių teisių informaciją į patį skaitmeninį kūrinių. Skaitmeninis vandens ženklas gali būti matomas ir lengvai pastebimas, panašiai kaip ir pranešimas apie autorių teises fotografijos parašėte, arba jis gali būti įterptas į dokumentą taip, kaip dokumentai atspausdinami ant popieriaus su vandens ženklais. Dažnai toks ženklas yra įterpiamas tokiu būdu, kad įprasto skaitmeninio kūrinių naudojimo metu lieka nepastebėtas. Nepaisant to, matomi vandens ženklai yra naudingi siekiant įrodyti autorių teisių pažeidimą ir nustatant autorių teisių saugomo kūrinių panaudojimą internete.

Techninės apsaugos priemonės (TAP)

Kai kurios įmonės teikia pirmenybę technologijos panaudojimui, taip siekdamos suteikti prieigą prie savo kūrinių tik tiems vartotojams, kurie sutinka su kūrinių naudojimo sąlygomis. Tokios priemonės gali būti:

- **šifravimas** – dažnai naudojamas siekiant apsaugoti nuo neteisėto naudojimo programines įrangos produktus, fonogramas ir audiovizualinius kūrinius. Pavyzdžiui, kai klientas atsiunčia kūrinių, skaitmeninių teisių valdymo priemonių programinę įrangą gali susisiekti su tam tikra institucija, kuri administruoja autorių teises ir gretutines teises, kad būtų atliktas mokėjimas, iššifruotas failas ir suteiktas asmeninis „raktas“ – toks kaip slaptažodis – klientui tam, kad jis galėtų peržiūrėti kūrinius arba jų klausytis;

Būkite atidūs taikydami technines apsaugos priemones!

Įmonės, kurios siūlo skaitmeninį turinį (kūrinius), gali svarstyti TAP įdiegimą, jei yra poreikis apsaugoti nuo neteisėto šių kūrinių atgaminimo ir platinimo. Tačiau TAP panaudojimas turi būti subalansuotas su kitais veiksniais. Pavyzdžiui, TAP neturi būti naudojamos tokiais būdais, kurie pažeidžia kitus įstatymus, susijusius su asmens privatumo apsauga, vartotojų teisėmis arba anti-konkurencine veikla.

Įmonės, kurios naudoja kitų asmenų skaitmeniniu turiniu (kūriniais), yra raginamos įsigyti visas reikalingas licencijas, būtinas pageidaujama naudojimui (įskaitant, esant reikalui, leidimą iššifruoti saugomą kūrinių). Taip yra todėl, kad įmonė arba asmuo, kuris „apeina“ TAP ar jas pašalina, atsako už šių priemonių pažeidimą, taip pat ir už autorių teisių pažeidimą (žr. 49 psl.).

- **prieigos kontrolė arba sąlyginės prieigos sistema**, jos paprasčiausia forma, patikrina vartotojo tapatybę, failų turinį ir suteiktas teises (skaitymas, keitimas, vykdymas ir kt.), kurios suteikiamos kiekvienam vartotojui į tą konkretų kūrinių. Skaitmeninio kūrinio autorius ar autoriaus teisių turėtojas gali sukonfigūruoti prieigą įvairiais būdais. Pavyzdžiui, dokumentas gali būti peržiūrimas, tačiau jo neleidžiama atspausdinti, arba kūrinyje gali būti naudojamas tik ribotą laikotarpį;

- **tik blogesnės kokybės versijų išleidimas**.

Pavyzdžiui, savo internetinėse svetainėse įmonės gali patalpinti fotografijas arba kitus vaizdus, suteikiančius pakankamą informaciją apie tai, ar šios fotografijos/vaizdai galėtų būti panaudojami, pvz., reklamų maketavime, tačiau nepateikiant informacijos arba šių kūrinių tokios kokybės, kuri leistų juos atgaminti, tarkime, žurnale.

Techninių apsaugos priemonių taikymas pagal Lietuvos Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymą

Autoriai, gretutinių teisių subjektai, duomenų bazių gamintojai savo teisėms įgyvendinti arba apsaugoti gali naudoti veiksmingas technines apsaugos priemones (bet kokią technologiją, įtaisus ar jų sudedamąsias dalis), skirtas teisėtai uždrausti arba riboti su kūrinių, gretutinių teisių objektais, duomenų bazėmis atliekamus veiksmus, kurių jie neleidžia.

Techninės apsaugos priemonės laikomos veiksmingomis tais atvejais, kai saugomo objekto naudojimą teisių subjektai kontroliuoja taikydami prieigos kontrolę ar apsaugą (koda-

vimą, elementų perstatymą arba kitokį kūrinių ar kito teisių objekto transformavimą) arba kopijų kontrolės būdą, užtikrinantį siekiamą apsaugą. Tokios techninės apsaugos priemonės neturi trukdyti elektroninei įrangai normaliai veikti, kaip ir jos technologinei plėtrai.

Bet kokių veiksmingų techninių apsaugos priemonių šalinimas ar vengimas, kai asmuo tai daro žinodamas ar turėdamas žinoti, kad jis siekia pašalinti tokias priemones ar jų išvengti, yra laikomas techninių apsaugos priemonių pažeidimu, už kurį numatyta atsakomybė.

Kaip įmonei priklausantys kūriniai saugomi užsienyje?

Dauguma šalių yra pasirašiusios vieną ar daugiau tarptautinių sutarčių, skirtų užtikrinti, kad autorių teisių saugomas kūrinys, sukurtas vienoje šalyje, **automatiškai būtų saugomas visose šalyse, kurios yra tokių tarptautinių sutarčių dalyvės.**

Svarbiausia tarptautinė sutartis autorių teisių srityje yra **Berno konvencija dėl literatūros ir meno kūrinių apsaugos** (Žr. III Priedą). Jei kūrinio autorius yra šalies, Berno konvencijos dalyvės (dalyvių sąrašą galite rasti šio leidinio IV Priede), pilietis arba gyventojas arba jei jis/ji paskelbė savo kūrinį vienoje iš šalių narių, tuomet kūrinys automatiškai įgyja tokią autorių teisių apsaugą, kuri yra suteikiama pagal Berno konvenciją visose kitose šalyse, kurios yra šios Konvencijos dalyvės.

Tačiau autorių teisių apsauga savo pobūdžiu išlieka **teritorinė**. Todėl sukurtam kūrinui bus suteikta autorių teisių apsauga tik tuo atveju, jei jis **atitinka konkrečios šalies autorių teisių įstatymo keliamus teisinius reikalavimus**. Taigi, nors kūrinys automatiškai gali būti saugomas autorių teisių įstatymų pagrindu daugelyje šalių (dėl tarptautinių sutarčių tose šalyse nuostatų galiojimo), kiekvienoje šalyje taikoma skirtinga autorių teisių apsaugos sistema.

Ar pranešimas apie autorių teises ant kūrinio yra privalomas?

Daugelyje šalių **pranešimas apie autorių teises** nėra privalomas. Nepaisant to, labai rekomenduojama naudoti šį pranešimą kūrinyje arba ryšium su juo, kadangi jis primena, jog kūrinys yra saugomas, ir identifikuoja autorių arba autorių teisių turėtoją. Toks identifikavimas padeda visiems, kurie gali

pageidauti gauti išankstinį sutikimą naudoti įmonei priklausantį kūrinį.

Autorių teisių pranešimas yra ekonomiškai naudinga apsaugos priemonė. Ji nereikalauja papildomų išlaidų, bet gali užtikrinti išlaidų taupymą atgrasinant kitus nuo kūrinio kopijavimo ir supaprastinant išankstinio leidimo išdavimą, nes lengviau identifikuojamas autorių teisių turėtojas.

Kitose šalyse, ypač JAV, galiojantis pranešimas reiškia prezumpciją, jog pažeidėjas žino apie kūrinio autorių teises. Tokiu atveju teismas gali pažeidimą laikyti tyčiniu ir skirti didesnę bausmę nei už netyčią padarytą pažeidimą.

Nėra formalios procedūros, skirtos pranešimo nurodymui kūrinyje. Jis gali būti užrašytas, atspausdintas, uždėtas kaip antspaudas arba nupieštas. Autorių teisių pranešimą dažniausiai sudaro:

- žodis „copyright“, sutrumpinimas „copr.“ arba autorių teisių simbolis ©;
- metai, kuriais kūrinys buvo pirmą kartą paskelbtas ir
- autorių teisių turėtojo pavadinimas.

Pagal Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymą autorius arba kitas autorių teisių subjektas **gali pranešti visuomenei** apie savo turtines teises, panaudodamas autorių teisių apsaugos ženklą. Jį sudaro trys elementai: apskritime arba lenktiniuose skliaustuose įrašyta raidė C, autoriaus arba kito autorių teisių subjekto vardas (pavadinimas) ir kūrinio pirmojo leidimo metai.

Pavyzdžiui: © UAB „ABC“, 2006

Jei padaromi nemaži kūrinio pakeitimai, rekomenduojama atnaujinti pranešimą apie šio kūrinio autorių teises, įrašant kiekvieno pakeitimo metus. Pavyzdžiui, „2000 m., 2002 m., 2004 m.“ nurodo, kad kūrinys buvo sukurtas 2000 m. ir pakeistas 2002 m. ir 2004 m.

Kūriniui, kuris yra nuolat atnaujinamas, tokiu kaip internetinės svetainės turinys, galima įrašyti metus nuo pirmojo paskelbimo laiko iki dabar: pavyzdžiui, © UAB „ABC“, 1998–2006. Taip pat rekomenduojama papildyti pranešimą veiksmų, kurie negali būti atlikti be autoriaus teisių turėtojo leidimo, sąrašu.

Saugomiems **garso įrašams** (fonogramoms) žymėti naudojama raidė „P“, įrašyta apskritime arba skliausteliuose. Kai kuriose šalyse reikalaujama, jog ant fonogramų kopijų (pvz., ant kompaktinių diskų (CD) arba garsajuosčių) būtų nurodytas simbolis ir pirmieji paskelbimo metai tam, kad šios kopijos būtų apsaugotos tose šalyse.

Autorių teisių apsauga, taikoma internetinėms svetainėms

Internetinėse svetainėse naudojama daug skirtingų kūrinių, tokių kaip grafika, tekstai, muzika, meno kūriniai, fotografijos, duomenų bazės, vaizdo kūriniai, kompiuterių programos, HTML kodas, naudojamas internetinei svetainei sukurti, ir pan. Autorių teisės gali apsaugoti šiuos elementus atskirai, pvz., internetinėje svetainėje įdėtas straipsnis gali būti saugomas autorių teisių. Autorių teisės taip pat gali apsaugoti tą būdą, kuriuo šie skirtingi elementai yra atrinkti ir išdėstyti internetinėje svetainėje. Daugiau informacijos apie tai galite rasti adresu: www.wipo.int/sme/en/documents/business_website.htm.

4. AUTORIŲ TEISIŲ SUBJEKTAI

Ar autorius visuomet yra kūrinio „savininkas“?

Žodžių „autorystė“ ir „nuosavybė“ reikšmės dažnai painiojamos. Kūrinio **autorius** yra asmuo, kuris sukūrė kūrinį. Jei kūrinį sukūrė daugiau nei vienas asmuo, tuomet visi kūrėjai laikomi bendraautoriais. Autorystės klausimas yra ypač svarbus, kai kalbama apie asmenines neturtines teises ir norima nustatyti datą, kada pasibaigia teisių apsaugos galiojimas (žr. 23 psl.).

Kitas klausimas, kas yra kūrinio „savininkas“. Kūrinio autorių teisių **savininkas** yra asmuo, kuris turi išimtinės teises naudoti kūrinį, pavyzdžiui, jį atgaminti, platinti ir kurti išvestinius kūrinius. Autorių teisės į kūrinį pradžioje dažniausiai priklauso asmeniui, kuris faktiškai jį sukūrė, kitaip tariant, autoriui. Tačiau taip nėra visose šalyse. Tai ypač skiriasi, kai:

- kūrinys buvo sukurtas darbuotojo, einančio savo tarnybinės/darbinės pareigas;
- kūrinys buvo sukurtas pagal užsakymą; arba
- kūrinys buvo sukurtas kelių asmenų.

Atkreipiamė dėmesį į tai, kad daugelyje šalių sutarčių pagrindu dėl teisių į kūrinius galima susitarti kitaip, nei numato įstatymas.

Kam priklauso asmeninės neturtinės teisės?

Asmeninės neturtinės teisės visuomet priklauso

kūrinio **autoriui (kūrėjui)** (arba jo/jos paveldėtojams). Lietuvoje autorius turi teisę ta pačia tvarka, kaip skiriamas testamentas vykdytojas, nurodyti asmenį, kuriam jis **paveda saugoti asmenines neturtines teises**. Jeigu autorius nėra davęs tokių nurodymų, autorių asmenines neturtines teises saugo jo įpėdiniai. Kai įpėdinių nėra, taip pat kai pasibaigia Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo nustatyti autorių turtinių teisių galiojimo terminai, autorių asmeninių neturtinių teisių apsaugą Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatyta tvarka įgyvendina Vyriausybės įgaliota institucija. Kaip buvo paminėta, kai kuriose šalyse asmeninių neturtinių teisių galima atsakyti.

Įmonėms negali priklausyti asmeninės neturtinės teisės į kūrinius. Asmeninės neturtinės teisės į filmą priklausys filmo režisieriui arba scenarijaus autoriui, bet ne filmo prodiuseriui.

Kam priklauso autorių teisės į kūrinius, kuriuos sukūrė įmonės darbuotojas?

Daugelyje šalių, jei darbuotojas sukūrė kūrinį eidamas tarnybines/darbines pareigas, autorių turtinės teisės automatiškai priklauso darbdaviui, išskyrus, jeigu buvo susitarta kitaip. Tačiau taip yra ne visuomet. Vadovaujantis kai kurių šalių įstatymais, teisės nėra automatiškai perduodamos darbdaviui. Tai turi būti apibrėžta darbo sutartyje. Iš tikrųjų, kai kuriose

šalyse faktinis autorių teisių perleidimo aktas turi būti sudaromas kiekvienam tokiu būdu sukurtam autorių teisių saugomam kūriniiui.

Lietuvoje kūrinio, sukurto atliekant tarnybines pareigas ar darbo funkcijas, autorius yra fizinis asmuo ar fizinių asmenų grupė, sukūrę kūrinį. Tačiau Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas numato, kad turtinės autorių teisės į kūrinį, kurį sukūrė darbuotojas atlikdamas tarnybines pareigas ar darbo funkcijas, išskyrus kompiuterių programas, 5 metams pereina darbdaviui, jeigu kitaip nenustatyta sutartyje. Turtinės autorių teisės į kompiuterių programą, kurią sukūrė darbuotojas atlikdamas savo tarnybines pareigas ar darbo funkcijas, priklauso darbdaviui, jeigu kitaip nenustatyta sutartyje.

Pavyzdžiui, kompiuterių programų programuotojas dirba įmonėje. Jis, vykdydamas savo darbine pareigas, įprastomis darbo valandomis ir naudodamasis įmonės jam suteikta įranga, kuria videožaidimus. Daugelyje šalių, įskaitant, kaip nurodyta, ir Lietuvą, turtinės teisės į šio darbuotojo sukurtas kompiuterių programas (videožaidimus) priklausys įmonei, kurioje šis darbuotojas dirba.

Paprastai ginčai gali kilti tais atvejais, kai darbuotojas atlieka tą patį darbą namuose arba po darbo valandų, arba sukuria kūrinį, nesusijusį su savo darbo pareigomis, kaip numatyta standartinėje darbo sutartyje. Siekiant išvengti tokių ginčų, rekomenduojama pasirašyti su darbuotojais raštišką susitarimą, kuriame būtų aiškiai išdėstyti visi su autorių teisėmis į tokius kūrinius susiję klausimai, galintys iškilti ateityje.

Valdžios įstaigoms sukurti kūriniai

Kai kuriose šalyse valdžios įstaigoms priklauso autorių teisės į kūrinius, kurie buvo sukurti arba pirmą kartą paskelbti šių įstaigų nurodymu arba joms kontroliuojant, išskyrus, jeigu rašytinėje sutartyje susitarta kitaip. Smulkios ir vidutinės įmonės, kurios kuria kūrinius valstybinės valdžios įstaigoms, turi žinoti šią taisyklę ir susitarti dėl autorių teisių perleidimo rašytinėje sutartyje. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad Lietuvoje Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas nesaugo teisės aktų, norminio pobūdžio dokumentų, oficialiai įregistruotų teisės aktų projektų ir pan.

Kam priklauso autorių teisės į pagal kūrinio užsakymo sutartį sukurtą kūrinį?

Jei kūrinys buvo sukurtas, tarkime, ne įmonės darbuotojo, vidinio konsultanto arba kitos kūrybinės agentūros, tai yra, vykdant užsakymo sutartį, tokios situacijos reguliavimas skirtingose šalyse skiriasi.

Daugelyje šalių autoriui (kūrėjui) priklauso autorių teisės į pagal užsakymą sukurtą kūrinį. Asmuo, kuris užsakė kūrinį, turės tik leidimą naudoti kūrinį tiems tikslams, kuriems jo sukūrimas buvo užsakytas.

Daugelis kompozitorių, fotografų, laisvai samdomų žurnalistų, grafikos dizainerių, kompiuterių programų programuotojų ir internetinių svetainių kūrėjų dirba tokiu pagrindu. **Autorių teisių klausimai**

dažniausiai iškyla dėl pagal užsakymą sukurtos medžiagos (kūrinių) pakartotinio panaudojimo tam pačiam arba kitam tikslui.

Kūriniai, sukurti pagal kūrinio užsakymo sutartį

Autorių teisių įstatymai paprastai apibrėžia kategoriją sutarčių, skirtų kūrinių pagal užsakymą sukūrimui. Kūrinys, sukurtas pagal kūrinio užsakymo sutartį, – tai kūrinys, kurį sukūrė darbuotojas, atlikdamas savo darbinės/tarnybinės pareigas arba gavęs užsakymą sukurti jį pagal atskirą sutartį. Kūrinio, kuris buvo sukurtas pagal kūrinio užsakymo sutartį, autorių teisių turėtojas paprastai yra subjektas, kuris už jį sumokėjo (užsakovas), o ne asmuo, kuris jį sukūrė. Subjektas gali būti įmonė, organizacija arba fizinis asmuo.

Pavyzdžiui, įmonė sudarė kūrinio užsakymo sutartį dėl reklamos sukūrimo. Tuo metu užsakanti įmonė ketino reklamą panaudoti savo naujo gaminio reklamavimui specializuotoje parodoje. Pagal daugumos valstybių nacionalinius įstatymus turtingos autorių teisės priklausys reklamos agentūrai, sukūrusiai šią reklamą, išskyrus, jei sutartyje buvo susitarta kitaip. Po kurio laiko įmonė nori panaudoti reklamos elementus ar dalis (grafinį dizainą, fotografiją arba logotipą) savo naujoje internetinėje svetainėje. Tokiu atveju įmonė privalo iš reklamos agentūros gauti leidimą (licenciją) panaudoti autorių teisių saugomą medžiagą (tuos konkrečius kūrinius) šiam naujam tikslui. Taip yra todėl, kad pradinės sutarties su reklamos agentūra sudarymo metu nebūtinai buvo numatytas pagal užsakymą sukurtų kūrinių panaudojimas užsakovo (įmonės) internetinėje svetainėje.

Nepaisant to, kai kuriose šalyse yra keletas išimčių, pavyzdžiui, fotografijos, sukurtos asmeniniais tikslais, portretai ir graviūros, garso įrašai, kinematografijos kūriniai, kai šaliai, kuri užsakė kūrinį, priklauso autorių teisės į jį, jeigu nebuvo susitarta kitaip.

Panašiai kaip ir darbdavio–darbuotojo situacijoje, labai svarbu, kad įmonė aptartų autorių teisių perdavimo klausimus **rašytinėje sutartyje**.

Tokia sutartis turi būti pasirašoma prieš pateikiant užsakymą kitoms kūrybinėms agentūroms dėl atitinkamų kūrinių sukūrimo.

Kam priklauso autorių teisės į kūrinį, sukurtą kelių autorių?

Jei kūrinys buvo sukurtas kelių autorių (bendraautorystė), tai kiekvieno autoriaus kūrybinis indėlis į tą konkretų kūrinį turi atitikti autorių teisių apsaugai keliamus reikalavimus, t. y. būti originalus ir būti išreikštas tam tikra objektyvia forma. Bendraautorių teisės paprastai įgyvendinamos sutarties tarp jų visų pagrindu. Nesant tokios sutarties, galioja šios taisyklės:

- **bendrai sukurti kūriniai:** kai du ar daugiau autorių susitaria sujungti savo kūrybinius indėlius į neatskiriamą arba tarpusavyje susijusį individualių indėlių derinį, yra sukuriamas „bendras kūrinys“. Bendro kūrinio pavyzdys galėtų būti vadovėlis, kuriame du arba daugiau autorių pateikia atskiras dalis, kurias numatoma sujungti į vieną bendrą kūrinį. Autoriai, pateikę savo indėlius į bendrą kūrinį, tampa **viso kūrinio bendraautoriais**. Daugelyje šalių autorių teisių

apsaugai skirti įstatymai numato, kad visi bendraautoriai privalo pritarti autorių teisių į bendrą kūrinį įgyvendinimui. Kitose šalyse bet kuris iš bendraautorių gali naudoti kūrinį be kito(-ų) bendraautoriaus(-ių) leidimo, tačiau jis/ji gali būti įpareigotas(-a) dalytis pelnu, gautu iš tokio panaudojimo. **Rašytinė sutartis tarp** bendraautorių paprastai yra geriausias veiksmų planas, apibrėžiantis tokius klausimus kaip jų turinės teisės, bendro kūrinio panaudojimas, teisė taisyti kūrinį, kūrinio platinimas ir bet kokių su kūrinio naudojimu susijusių pajamų pasidalijimas bei garantijos, užkertančios kelią autorių teisių į bendrą kūrinį pažeidimui. Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas numato, kad bendraautorių tarpusavio santykiai ir kiekvienam iš bendraautorių skiriama autorinio atlyginimo dalis nustatomi sutartyje. Jeigu bendraautorių susitarimo dėl autorinio atlyginimo nėra, autorių teisės į kūrinį visi bendraautoriai įgyvendina kartu, o atlyginimas jiems paskirstomas atsižvelgiant į kiekvieno bendraautoriaus kūrybos indėlį. Nė vienas iš bendraautorių neturi teisės, neturėdamas tam pakankamo pagrindo, uždrausti naudoti bendrą kūrinį;

- **kolektyviniai kūriniai:** jei autoriai nepageidauja, kad kūrinys būtų „bendras kūrinys“, ir nori, jog jų indėlis būtų naudojamas atskirai, tuomet gali būti susitariama, kad kūrinys bus laikomas kolektyviniu. Kolektyvinių kūrinių pavyzdžiai yra kompaktiniai diskai (CD), kuriuose gali būti įvairių kompozitorių dainų, žurnalai, kuriame spausdinami skirtingų autorių straipsniai. Tokiu atveju kiekvienam autoriui priklauso autorių teisės į

tą kolektyvinio kūrinio dalį, kurią jis/ji sukūrė. Lietuvoje **turtinės autorių teisės** į kolektyvinį kūrinį (enciklopedijas, enciklopedinius žodynus, periodinius mokslo kūrinių rinkinius, laikraščius, žurnalus, kitus kolektyvinius kūrinius) **priklauso fiziniam arba juridiniam asmeniui, kurio iniciatyva ir kuriam vadovaujant kūrinys buvo sukurtas**. Jeigu sutartis nenumato kitaip, kūrinį, įtrauktą į kolektyvinius kūrinius, autoriai išsaugo išimtinės teisės naudoti savo kūrinius atskirai nuo kolektyvinio kūrinio;

- **išvestiniai kūriniai**: išvestinis kūrinys yra pagrįstas vienu ar daugiau anksčiau sukurtų kūrinių. Išvestinių kūrinių pavyzdžiai yra vertimai, inscenizacijos, adaptacijos, anotacijos, referatai, apžvalgos, muzikinės aranžuotės, statinės ir interaktyvios interneto svetainės ir kita. Išvestinių kūrinių kūrimas paprastai yra **išimtinė autorių teisių turėtojo teisė** (žr. 15 psl.). Tačiau pačiam išvestiniam kūrinui gali būti suteikiama atskira autorių teisių apsauga, nors autorių teisės apima **tik tuos aspektus, kurie** išvestiniame kūrinyje **yra originalūs**. Pagal Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymą autorių teisės išvestiniams kūriniams ir rinkiniams taikomos nepažeidžiant autorių teisių į kūrinį ar kūrinius, kurių pagrindu buvo sukurtas išvestinis kūrinys arba sudarytas rinkinys, bet netaikomos duomenims ar medžiagai, nesantiems autorių teisių objektais, iš kurių sudaryta duomenų bazė.

Praktikoje nėra lengva atskirti bendrai sukurtą kūrinį nuo kolektyvinio ar nuo išvestinio kūrinio. Skirtingi bendro kūrinio autoriai dažnai kuria savo indėlius nepriklausomai vienas nuo kito ir skirtingu laiku, todėl gali būti „ankstesni“ ir „vėlesni“ kūriniai. **Noras būti ar nebūti bendraautoriais yra išreiškiamas bendru bendraautorių ketinimu, o tai daugelyje šalių nulemia, ar kūrinys yra bendrai sukurtas, kolektyvinis kūrinys ar išvestinis kūrinys**. Bendraautorystė gali būti nustatoma atsižvelgiant į bendrą autorių (kūrėjų) idėją sukurti bendrą kūrinį ar kurti neatskiriamus arba tarpusavyje susijusius kūrinius, sukurti išvestinį arba kolektyvinį kūrinį.

Vaidybinis režisieriaus Algimanto Puipos kino filmas „Nuodėmės užkalbėjimas“ (2007) buvo sukurtas rašytojos Jurgos Ivanauskaitės knygos „Ragana ir lietus“ motyvais, t. y. šis filmas – išvestinis nurodyto romano kūrinys, kurio sukūrimui reikėjo gauti rašytojos sutikimą.

Rašytojos Jurgos Ivanauskaitės romano „Ragana ir lietus“ viršelis. Viršelio dailininkė Jurga Ivanauskaitė. Leidėjas: Tyto Alba (2007). Visos autorių teisės saugomos.

5. KAIP GAUTI NAUDOS IŠ KŪRINIŲ IR GRETUTINIŲ TEISIŲ OBJEKTŲ PANAUDOJIMO?

Kaip gauti naudos iš kūrinių panaudojimo?

Jei įmonei priklauso turtinės autorių teisės į kūrinį, vadinasi, jai priklauso eilė išimtinųjų teisių į tą kūrinį. Tai reiškia, kad tik įmonė gali atgaminti šį kūrinį, parduoti arba nuomoti kūrinio kopijas, sukurti išvestinius kūrinius, atlikti arba viešai demonstruoti kūrinį bei atlikti kitus panašius veiksmus. Jei kiti asmenys pageidauja panaudoti įmonei priklausančius kūrinius, įmonė gali suteikti licenciją arba perduoti dalį ar visas išimtinės teisės į kūrinį už tam tikrą atlyginimą. Šis atlyginimas gali būti vienkartinis arba mokamas periodiškai. Tai neretai leidžia įmonei gauti daug didesnę pelną nei tiesioginis jos pačios kūrinių panaudojimas, kurį atliktų autoriaus ar kitas turtinių teisių į kūrinį turėtojas.

Išimtinės teisės gali būti suteiktos (licencijuotos) arba perduotos kitiems praktiškai bet koku būdu. Šios teisės gali būti perduotos arba licencijuotos, pavyzdžiui, tik tam tikroje teritorijoje, tam tikram laikui, tam tikrai rinkai, tam tikra kalba (vertimu), tam tikroje laikmenoje ir pan. Pavyzdžiui, knygos autorius gali perleisti visas savo turtines teises į kūrinį arba perduoti leidybos teises knygos leidėjui, filmo teisės – kino kompanijai, teisę transliuoti kūrinį per radijo stotį ir teisę adaptuoti kūrinį inscenizacijai – dramos draugijai arba televizijos kompanijai.

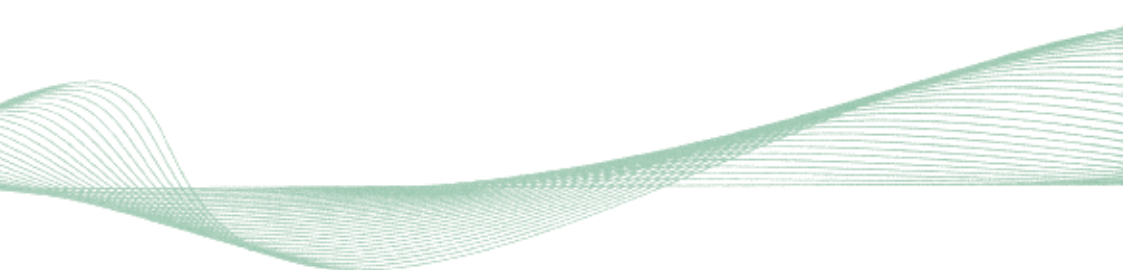
Egzistuoja daug būdų, kuriais galima panaudoti kūrinius komerciniams tikslais.

- Įmonė gali paprasčiausiai **perduoti kūrinius**, kurie yra saugomi autorių teisių, arba padaryti (atgaminti) šių kūrinių **kopijas ir jas parduoti**. Abiem atvejais įmonė išsaugos visas arba didžiąją dalį savo turtinių teisių į šiuos kūrinius.
- Įmonė gali leisti kitiems asmenims atgaminti ar kitaip panaudoti jai priklausančius kūrinius. Tai galima padaryti **licencijuojant turtines teises** į kūrinius.
- Įmonė gali **parduoti (perleisti) visas arba dalį savo autorių teisių į kūrinius**.

Jei įmonė parduoda jai priklausančią kūrinį, ar ji praranda autorių teises į jį?

Autorių teisės yra atribojamos nuo fizinio objekto, kuriame kūrinys yra užfiksuotas (išreikštas). Paprasčiausias autorių teisių saugomo kūrinio (pvz., kompiuterių programos arba rankraščio) pardavimas automatiškai neperduoda pirkėjui autorių teisių į šį kūrinį. **Autorius dažniausiai išsaugo autorių teises į kūrinį, išskyrus, kai jis rašytine sutartimi jas aiškiai perduoda kūrinio pirkėjui.**

Tačiau kai kuriose šalyse, jei įmonė parduoda kūrinio kopiją arba originalą (pvz., paveikslą), ji gali prarasti kai kurias savo išimtinės autoriaus teises. Pavyzdžiui, kūrinio kopijos pirkėjas gali turėti teisę toliau disponuoti kopija, – ją parduoti ar perduoti (žr. 15 psl. apie „teisių išsėmimo taisyklę“). Kokios teisės prarandamos ir kokios išlieka, įvairiose šalyse

labai skiriasi. Prieš parduodant kūrinio kopijas savo šalyje, taip pat šalyje, į kurią eksportuojama, rekomenduojama patikrinti, kokias sąlygas nustato toje šalyje galiojantys autorių teisių įstatymai.

Lietuvoje autorius ar autoriaus teisių turėtojas, perleidęs nuosavybės teisę į materialųjį objektą, kuriuo išreikštas kūrinys, nelaikomas perleidusiu autorių turtines teises ar suteikusių licenciją, leidžiančią naudoti tą kūrinį, jeigu sutartyje nenustatyta kitaip. Kita vertus, autorius ar autoriaus teisių turėtojas, perleidęs autorių turtines teises ar suteikęs licenciją, leidžiančią naudoti kūrinį, nelaikomas perleidusiu nuosavybės teisę į materialųjį objektą, kuriuo tas kūrinys išreikštas.

Kas yra autorių teisių licencija?

Licencija yra leidimas, suteikiamas **kitiems asmenims arba įmonėms pasinaudoti viena ar daugiau iš autorių turtinių teisių** į autorių teisių saugomą kūrinį. Licencijavimo pranašumas yra tas, kad nors ir leisdamas kitiems asmenims už mokestį pasidaryti kūrinio kopijų, jas platinti, atsisiųsti, transliuoti, perduoti internetu, transliuoti vienu metu per radiją ir televiziją, pateikti garsinius failus internete arba kurti išvestinius kūrinius, įmonė išlieka autorių teisių turėtoja. Licencinės sutartys gali būti parengtos taip, kad atitiktų šalių specifinius reikalavimus, tai yra galima pasirinkti, kurias teises licencijuoti, o kurių ne. Pavyzdžiui, licencijuodama teisę kopijuoti ir naudoti kompiuterinį žaidimą, įmonė gali išsaugoti savo teises kurti išvestinius kūrinius (pvz., kino filmą).

Kuo skiriasi išimtinė ir neišimtinė licencijos?

Licencija gali būti išimtinė ir neišimtinė. Jei įmonė suteikia **išimtinę licenciją**, tik licencijos gavėjas turi teisę naudoti kūrinį tais būdais, kurie nurodyti licencijoje. Daugelyje šalių išimtinės licencijos galiojimas siejamas su jos **rašytinės formos** reikavimu. Lietuvoje licencija laikoma išimtinė, jei tai tiesiogiai nurodyta sutartyje. Išimtinė licencija taip pat gali būti skirta, pavyzdžiui, tik nurodytai teritorijai, laikotarpiui, ribotiems tikslams ar išimtinių teisių pratęsimas gali būti sąlyginis, atsižvelgiant į kitus sutarties reikalavimus. Išimtinės licencijos gali būti gera verslo strategija siekiant, kad autorių teisių saugomas produktas būtų platinamas tam tikroje rinkoje, jei licencijos davėjui trūksta lėšų efektyviai platinti savo kūrinį.

Iš kitos pusės, jei suteikiama **neišimtinė licencija**, licencijos gavėjas turi teisę pasinaudoti viena ar daugiau autoriaus turtinių teisių, tačiau tai neužkerta kelio pačiam licencijos davėjui toliau naudotis savo teisėmis į kūrinį ir leisti tai daryti kitiems asmenims. Įmonė gali suteikti teisę naudoti, kopijuoti (atgaminti) arba platinti savo kūrinį bet kokiam skaičiui asmenų ar kitų įmonių. Kaip ir išimtinių licencijų atveju, neišimtinėms licencijoms gali būti taikomi visų rūšių apribojimai. Daugelyje šalių neišimtinė licencija gali būti žodinė arba rašytinė, tačiau pirmenybė teikiama rašytinei formai.

Kas atsitinka, kai įmonė perduoda jai priklausančias autorių teises į kūrinį?

Alternatyva licencijavimui yra įmonei priklausančių **turtinių autorių teisių** į kūrinį **perdavimas** kitiems asmenims, kurie po tokio perdavimo tampa teisių į šį kūrinį perėmėjais. Vietoje „perdavimo“ kitose šalyse dažnai vartojamas ir kitas terminas – „**perleidimas**“. Jei licencijos atveju kitiems asmenims suteikiamos teisės panaudoti kūrinį tam tikru licencijoje numatytu būdu, tai teisių perdavimo atveju perduodamos turtinės teisės į kūrinį. Galima perduoti arba visą teisių paketą, arba tik jo dalį. Daugelyje šalių, kad perdavimo sandoris

būtų galiojantis, jis turi būti **rašytinis** ir pasirašytas autorių teisių turėtojo. Dar kitose šalyse autorių teisės visai negali būti perduodamos. Svarbu pažymėti, kad gali būti perduodamos tik turtinės autoriaus teisės, kadangi asmeninės neturtinės teisės visuomet priklauso autoriui, fiziniam asmeniui, sukūrusiam kūrinį (žr. 17 psl.).

Licencijavimo strategija

Suteikiant licenciją, licencijos gavėjui suteikiamas leidimas atlikti tam tikrus veiksmus, kurie nurodyti licencinėje sutartyje. Kitu atveju šie veiksmai neleistini. Todėl labai svarbu aiškiai ir kiek įmanoma tiksliau apibrėžti veiksmų, kurie leidžiami licencijavimu, sutartimi, apimtį. **Paprastai geriau suteikti licencijas, kurių taikymas ribojamas** specifiniams licencijos gavėjo poreikiams ir interesams. Neišimtinės licencijos suteikimas leidžia kitiems licencijos gavėjams panaudoti kūrinį tiems patiems arba kitokiems tikslams, tokiomis pačiomis arba kitomis sąlygomis.

Dažnai visiškas kūrinio naudojimo kontroliavimas licencijos gavėjui reiškia jo verslo saugumą arba gali sudaryti esminę jo verslo strategijos dalį. Tokiais atvejais išimtinė licencija arba sutartis dėl teisių perdavimo už vienkartinį atlyginimą gali būti geriausias sandoris. Tačiau įmonė turėtų apsvarstyti tokių derybų galimybę tik po to, kai išnaudoja visas galimas alternatyvas ir įsitikina, jog jai už tai gali būti sumokėtas adekvatus atlyginimas. Kai įmonė perduoda savo turtines teises į kūrinį, ji praranda visas potencialias pajamas, kurias galėtų gauti ateityje iš jai priklausančio kūrinio panaudojimo.

Kas yra prekių pateikimas (angl. „merchandising“)?

Prekių pateikimas yra rinkodaros forma, kuria intelektualinės nuosavybės teisės (paprastai prekių ženklas, pramoninis dizainas arba autorių teisės) yra naudojamos siekiant padidinti produkto patrauklumą klientams. Komiksų herojų, aktorių, popmuzikos žvaigždžių, sporto įžymybių atvaizdai, garsūs paveikslai, skulptūros ir daugelis kitų atvaizdų neretai pateikiami ant daugybės produktų, tokių kaip marškinėliai, žaislai, raštinės reikmenys, kavos puodeliai arba plakatai. Prekių pateikimas, kiek tai susiję su autorių teisių saugomų kūrinių panaudojimu, gali būti papildomų pajamų šaltinis.

- Įmonėms, kurioms priklauso turtinės autorių teisės į kūrinius (komiksus, fotografijas ir pan.), autorių teisių licencijavimas potencialiems platintojams gali generuoti pelningus **licencinius ir autorinius atlyginimus**. Taip gali būti suteikiama galimybė įmonei generuoti pajamas iš naujų produktų rinkų santykinai nerizikingu ir pelningu būdu.
- Įmonės, kurios gamina nebrangias masinės gamybos prekes, tokias kaip kavos puodeliai, saldainiai ir kiti konditerijos gaminiai arba marškinėliai, gali padaryti savo gaminius patrauklesnius panaudodamos gerai žinomo asmens atvaizdą, meno kūrinį arba kitą patrauklų elementą.

Prekių pateikimui privalomas išankstinis leidimas naudotis įvairiomis teisėmis (autorių teisių saugomų kūrinių, pramoniniu dizainu arba prekių ženklu) į

pardavinėjamą prekę. Kai prekių pateikimui naudojami įžymybių atvaizdai, reikia taip pat atsižvelgti į privatus asmens gyvenimo ar asmens duomenų apsaugai keliamus reikalavimus.

Kaip meno kūriniai gali papuošti prekes: lietuviškas pavyzdys

Gera žinoma lietuvių dailininkės, vaikų knygų iliustruotojos Sigutės Ach darbus galima rasti ant daugybės atvirukų, skirtų įvairiausioms progoms. Savita šios dailininkės kūryba puikiai randa vietą tarp šiuolaikinių kalėdinių ir kitų proginių atvirukų, išsiskiria kūrybiškumu ir spalvomis.

*Dailininkės Sigutės Ach paveikslėlis
„Angelas, avytė ir žalias vakaras“.
© LATGA-A, Vilnius 2011.*

Kaip įmonei suteikti licencijas jai priklausančių kūrinių panaudojimui?

Autorių teisių arba gretutinių teisių turėtojas gali nuspręsti, kaip ir kam suteikti licencijas dėl savo kūrinių panaudojimo. Egzistuoja įvairūs būdai, kuriais autorių teisių turėtojai licencijuoja savo kūrinių panaudojimą.

Viena galimybė – **pačiam teisių turėtojai valdyti (administruoti) visus licencijavimo proceso aspektus**. Teisių turėtojas gali derėtis dėl licencijavimo sutarties sąlygų individualiai su kiekvienu atskiru licencijos gavėju arba pasiūlyti licencijas standartinėmis sąlygomis, kurias kita šalis turi priimti tokias, kokios jos yra, jei ji suinteresuota naudoti tuos autorių teisių arba gretutinių teisių saugomus objektus.

Kai pats teisių turėtojas valdo visas savo teises, neretai tai reikalauja daug administracinio darbo bei išlaidų, susijusių su informacijos apie rinką surinkimu, su potencialių licencijų gavėjų paieška ir derybomis su jais. Todėl galima apsvarstyti galimybę kai kurių arba visų savo teisių valdymą patikėti profesionaliam **licencijavimo agentui arba agentūrai**, tokiai kaip knygų leidėjas arba įrašų prodiuseris, kuris vėliau galėtų sudaryti licencines sutartis teisių turėtojo vardu. Tokie agentai dažnai turi geresnes galimybes nustatyti potencialius licencijų gavėjus ir susiderėti dėl geresnių kainų bei licencijavimo sąlygų, nei pats teisių turėtojas galėtų tai padaryti.

Praktikoje ne tik autorių teisių arba gretutinių teisių turėtojai, bet ir agentui nėra lengva kontroliuoti visus skirtingus kūrinių panaudojimo atvejus. Vartotojams, tokiems kaip radijo ar televizijos stotys, taip pat sunku individualiai susisiekti su kiekvienu autoriumi arba autorių teisių turėtoju, siekiant gauti visus reikalingus leidimus dėl kūrinių panaudojimo. Situacijose, kai individualus licencijavimas neįmanomas arba neįgyvendinamas, teisių administravimas per **kolektyvinio administravimo asociacijas** gali būti geras pasirinkimas. Tokios asociacijos administruoja kūrinių panaudojimą tam tikrų kategorijų kūrinių kūrėjų vardu ir yra atsakingos už derybas dėl licencijų išdavimo bei atlyginimo surinkimo. Teisių turėtojas gali kreiptis į kolektyvinio administravimo asociaciją savo šalyje ir/arba kitose šalyse.

Kaip veikia kolektyvinio administravimo asociacijos?

Kolektyvinio administravimo asociacijos veikia kaip tarpininkės tarp vartotojų ir daugybės autorių teisių turėtojų, kurie yra šių asociacijų nariai. Dažniausiai vienoje šalyje yra viena asociacija, skirta tam tikrų kūrinių administravimui. Tačiau gali būti asociacijų, įsteigtų ir tik tam tikrų rūšių kūrinių, tokių kaip filmai, muzika, fotografija, reprografija (visų rūšių spausdinta medžiaga), televizija ir vizualiniai menai, administravimui.

Prisijungdami prie kolektyvinio administravimo asociacijos, jos nariai praneša apie kūrinius, kuriuos jie sukūrė arba kurie jiems priklauso. Pagrindinės tokių asociacijų veiklos sritys yra šios: 1) jos narių kūrinių dokumentavimas; 2) licencijavimas ir autorinio atlyginimo surinkimas jos narių vardu; 3) informacijos apie kūrinių panaudojimą surinkimas ir pateikimas; 4) kontroliavimas ir auditas bei 5) autorinio atlyginimo paskirstymas jos nariams. Asmenims arba įmonėms, besidominčioms licencijų gavimu, yra teikiamos konsultacijos apie kūrinius, įtrauktus į tokių asociacijų repertuarą. Siekiant suteikti galimybę autorių teisių arba gretutinių teisių turėtojams būti atstovaujamiems tarptautiniu mastu, asociacijos sudaro abipusius susitarimus su kitomis asociacijomis visame pasaulyje. Kolektyvinio administravimo asociacijos suteikia neišimtinės licencijas savo narių vardu, surenka autorinius atlyginimus ir paskirsto surinktą sumą autorių teisių

turėtojams tam tikru nustatytu būdu. Priklausomai nuo nacionalinių įstatymų, jos taip pat gali atstovauti be atskiro įgaliojimo teisme ir kitose institucijose ir ginti kolektyviai administruojamas autorių teises ir gretutines teises.

Praktiniai kolektyvinio administravimo privalumai yra šie:

- kolektyvinis administravimas suteikia daug privalumų vartotojams ir teisių turėtojams.
Vienkartinis veiksmas labai sumažina administracinę naštą vartotojams ir teisių turėtojams; bendras licencijavimas ne tik ekonomiškai teisių turėtojams administracinių išlaidų požiūriu, bet ir investuojant į tyrimus dėl skaitmeninių sistemų bei į jų plėtrą, kas leidžia efektyviau kovoti su piratavimu. Be to, bendras licencijavimas yra puikus reguliuojantis svirtas. Be bendros sistemos, kurioje dalyvauja visi rinkos dalyviai, smulkūs ir vidutinio dydžio teisių turėtojai ir smulkūs bei vidutinio dydžio vartotojai paprasčiausiai būtų išstumti iš rinkos;
- kolektyvinis administravimas taip pat suteikia galimybę saugomų kūrinių turėtojams naudotis **kolektyvinių derybų** teikiamais privalumais, siekiant susiderėti dėl geresnių jų kūrinių naudojimo sąlygų, kadangi asociacija turi galimybę subalansuotai derėtis su įvairiomis, stipresnes pozicijas užimančiomis ir dažnai didesnėje teritorijoje pasiskirsčiusiomis bei nutolusiomis vartotojų grupėmis;

- įmonės, kurios pageidauja naudotis autorių teisių ar gretutinių teisių saugomais kūriniais, turi galimybę tvarkyti reikalus tik su viena organizacija ir gauti **bendrą licenciją**. Bendra licencija leidžia licencijos gavėjui nustatytą laikotarpį naudotis bet kuriuo kūriniu iš asociacijos nurodyto katalogo arba repertuaro ir jam nereikia derėtis dėl kiekvieno atskiro kūrinio panaudojimo sąlygų;
- kai kuriose šalyse kolektyvinis administravimas yra naudinga priemonė įmonėms, kurios pageidauja licencijuoti kūrinius **skaitmenine** forma, kadangi tai leidžia supaprastinti šių teisių įgyjimo procesą;
- daugelis kolektyvinio administravimo asociacijų vaidina svarbų vaidmenį ne tik vykdant savo tiesiogines funkcijas. Pavyzdžiui, jos gina autorių teises ir gretutines teises (kovoja su piratavimu); teikia švietimo ir informacijos paslaugas; palaiko ryšius su įstatymų leidėjais; skatina ir propaguoja naujų kūrinių kūrimą per įvairias kultūrinės iniciatyvas ir prisideda prie savo narių socialinės bei teisinės gerovės. Pastaraisiais metais daug asociacijų teisių administravimui aktyviai naudoja STV komponentus (žr. 26 psl.). Taip pat daug asociacijų aktyviai dalyvauja tarptautinėse institucijose, siekdamos paskatinti bendrų, tarpusavyje susijusių ir patikimų standartų, kurie atitiktų jų poreikius valdant, administruojant ir įgyvendinant autorių bei gretutines teises, kurioms jie atstovauja, sukūrimą;
- informaciją apie kitose šalyse veikiančias kolektyvinio administravimo asociacijas galima gauti iš Tarptautinės kolektyvinio administravimo asociacijų federacijos (žr. I Priede), taip pat iš nacionalinių autorių teisių bei gretutinių teisių administravimo asociacijų (žr. II Priede), iš atitinkamos pramonės šakos asociacijos arba iš vienos tarptautinių nevyriausybinų organizacijų, išvardytų šio leidinio I Priede.

Autorių teisių ir gretutinių teisių administravimas

Autorių teises arba gretutines teises gali administruoti:

- pats teisių turėtojas;
- tarpininkas, toks kaip leidėjas, prodiuseris arba platintojas; arba
- kolektyvinio administravimo asociacija pagal jai įstatymų ir/arba sutarčių suteiktus įgaliojimus bei teises.

Kolektyvinis administravimas muzikos industrijoje

Kolektyvinis teisių administravimas taikomas muzikos versle dėl skirtingų teisių rūšių dalyvavimo muzikos verslo grandinėje. Tai ir vadinamosios **mechaninio atgaminimo teisės**, priklausančios autoriams, kompozitoriams ir leidėjams; **atlikimo teisės**, priklausančios autoriams, kompozitoriams ir leidėjams, bei **atlikimo teisės**, priklausančios atlikėjams ir fonogramų gamintojams (žr. 20 psl.). Nenuostabu, kad tūkstančiai smulkių ir vidutinių įrašų kompanijų, muzikos leidėjų ir menininkų savo šalyse patiki vietinėms ir/arba kitose šalyse veikiančioms kolektyvinio administravimo asociacijoms atstovauti jų interesams ir derėtis su stiprias pozicijas užimančiais muzikos vartotojais (didelėmis ryšių priemonių grupėmis, radiju, televizija, telekomo grupėmis arba kabelinio perdavimo operatoriais), taip siekiant užtikrinti atitinkamo atlygio už jų kūrybinę veiklą gavimą. Tuo pat metu visiems licencijų gavėjams, nepriklausomai nuo jų dydžio, visi reper-tuarai prieinami be derybų su dideliu individualių teisių turėtojų skaičiumi.

Asociacijos, kurios administruoja atlikėjų teises **internete**, administruoja ir teisę padaryti kūrinius viešai prieinamus (žr. 16 psl.).

Daugelyje šalių transliuotojas turi sumokėti už teisę **transliuoti muziką**. Atlyginimas sumokamas kompozitoriui, tačiau dažniausiai netiesioginiu būdu.

Praktikoje kompozitorius perleidžia savo teises asociacijai, kuri veda derybas su visais suinteresuotais viešai atlikti muziką. Asociacija, atstovaujanti daugeliui kompozitorių, moka jiems autorinius atlyginimus priklausomai nuo konkretaus kūrinio viešo atlikimo kartų skaičiaus. Paprastai transliuojančios organizacijos veda derybas dėl bendro metinio mokesčio kolektyvinio administravimo asociacijai ir pateikia jai iš atskirų stočių gautas užpildytas formas, kurios autorių atlyginimų kompozitoriams mokėjimo tikslais leidžia apskaičiuoti, kiek kartų konkretus įrašas buvo sugrotas.

Licencija viešai atlikti kūrinį būtina bet kokiai **televizijos programos, kurioje skamba ši muzika, transliacijai**. Viešo atlikimo teisė turi būti licencijuota autorių teisių turėtojų arba kompozicijos ir garso įrašo leidėjų. Paprastai tokia licencija gaunama iš kolektyvinio administravimo asociacijos.

Lietuvoje veikia dvi kolektyvinio administravimo asociacijos – Lietuvos autorių teisių gynimo asociacijos agentūra (LATGA-A) ir Lietuvos gretutinių teisių asociacija (AGATA). Jų funkcijos, veiklos uždaviniai, teisių apimtis bei įsipareigojimai numatyti Lietuvos Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatyme. Daug išsamos informacijos apie šią kolektyvinio administravimo asociacijų veiklą ieškokite adresais: <http://www.latga.lt/> ir <http://www.agata.lt/>.

LATGAA

*Lietuvos autorių teisių gynimo asociacijos
agentūros logotipas. Visos teisės saugomos.*

*Lietuvos gretutinių teisių asociacijos logotipas.
Visos teisės saugomos.*

Kolektyvinis administravimas, kai kūriniai atgaminami reprografijos būdu

Įmonės plačiai naudoja visų rūšių **autorių teisių saugomą spausdintą medžiagą**. Pavyzdžiui, joms gali reikėti nukopijuoti straipsnius iš laikraščių, žurnalų ir kitų periodinių leidinių bei išplatinti juos savo darbuotojams informacijos arba tyrimo tikslais. Įmonėms būtų nerealu, gal ir neįmanoma, paprašyti leidimo tokiam panaudojimui tiesiogiai iš autorių ir leidėjų visame pasaulyje.

Atsižvelgdami į didelį fotokopijavimo poreikį, autoriai ir leidėjai daugelyje šalių įsteigė vadina-
mąsias „Atgaminimo teisių organizacijas“ (angl.
sutrump. „RRO“) – tam tikros rūšies kolektyvinio
administravimo asociacijas, – kurios veikia kaip
tarpininkai ir palengvina reikalingų autorių teisių
licencijų gavimą tuo atveju, kai teisių turėtojai
neturi galimybės veikti atskirai.

Atgaminimo teisių organizacijos savo narių vardu
išduoda licencijas, kuriomis suteikiamas leidimas
padaryti reprografines arba nuskenuotas viešai
paskelbto kūrinio ar jo dalies kopijas (įskaitant
knygas, žurnalus, periodinius leidinius ir pan.),
t. y. ribotą jų skaičių išimtiniam institucijų ir
organizacijų darbuotojų naudojimui (įskaitant
bibliotekas, viešąsias įstaigas, kopijavimo centrus,
mokymo institucijas ir dideles prekybos bei
pramonės įmones). Kai kurios šių organizacijų
turi teisę ir licencijuoti naudojimąsi kitomis
autorių teisėmis, kurios susijusios su elektroniniu
kopijų platinimu internete.

Lietuvoje kolektyvinis teisių administravimas
taikomas ir kūrinių atgaminimui reprografijos
būdu.

6. KITIEMS PRIKLAUSANČIŲ KŪRINIŲ PANAUDOJIMAS

Kada reikia leidimo naudoti kitiems priklausančius kūrinius?

Savo veikloje įmonėms dažnai tenka naudoti kūrinius, saugomus autorių teisių arba gretutinių teisių. Naudodama kitiems priklausančią kūrinių, įmonė visų pirma turi nustatyti, ar šio kūrinio panaudojimui būtinas autorių teisių ar gretutinių teisių turėtojų leidimas. Paprastai toks leidimas būtinas:

- jei kūriniui taikomi autorių teisių ir/arba gretutinių teisių įstatymas(-ai);
- jei kūrinys nėra visuomenės nuosavybė (žr. 46 psl.);
- jei įmonės planuojamas panaudojimas numato visų arba dalies autorių teisių ir/arba gretutinių teisių turėtojų teisių panaudojimą; ir
- jei įmonės numatomas panaudojimas nepatenka į autorių teisių apribojimus bei išimtis, kurios numatytos nacionaliniuose įstatymuose, Lietuvoje – Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatyme (žr. 47 psl.).

Atminkite, kad įmonei gali reikėti gauti specialų leidimą kito asmens kūrinių panaudojimui **už įmonės patalpų ribų** (investuotojams skirtose prezentacijose, bendrovės internetinėje svetainėje, metinėje ataskaitoje, bendrovės informaciniame biuletenyje ir pan.) ir **įmonės patalpose** (platinant informaciją darbuotojams, atliekant su gaminių susijusius tyrimus, įmonėje vykstančiuose susirinkimuose ir

mokymuose ir pan.). Net jei įmonė naudoja **tik dalį autorių teisių saugomo kūrinio**, jai dažniausiai reikės išankstinio leidimo (žr. 52 psl.).

Ar jums taip pat reikalingas leidimas tam, kad galėtumėte naudoti kitiems priklausančius kūrinius elektroniniu ar skaitmeniniu būdu?

Autorių teisių apsauga taikoma skaitmeniniam naudojimui ir išsaugojimui tokiu pat būdu, kaip ir bet kokių kitokių panaudojimų atveju. Todėl įmonei gali būti reikalingas autorių teisių turėtojų išankstinis leidimas nuskenuoti jų kūrinius, patalpinti juos elektroninėje skelbimų lentoje arba internetinėje svetainėje, išsaugoti jų skaitmeninį turinį įmonės duomenų bazėje arba publikuoti jų kūrinius įmonės internetinėje svetainėje. Daugumoje internetinių svetainių pateikiami kontaktinių asmenų elektroninio pašto adresai, santykinai palengvinantys leidimo atkurti atvaizdus arba tekstą gavimą.

Šiuolaikinės technologijos leidžia kitiems priklausančius kūrinius (kino filmus ir televizijos klipus, muziką, grafikos kūrinius, fotografijas, kompiuterių programas, tekstus ir pan.) internetinėse svetainėse panaudoti žymiai paprasčiau. Tačiau toks paprastas atgaminimas ir kūrinių naudojimas dar nesuteikia teisės to daryti.

Jei įsigyjamas autorių teisių saugomas kūrinys, ar galima jį laisvai naudoti taip, kaip pageidaujama?

Kaip minėta, autorių teisės yra atskirtos nuo nuosavybės teisės į materialų objektą, kuriame kūrinys išreikštas (žr. 35 psl.). Knygos egzemplioriaus, kompaktinio disko, vaizdajuostės arba kompiuterių programos kopijos įsigijimas savaime nesuteikia pirkėjui teisės daryti papildomas kopijas arba groti ar viešai demonstruoti šiuos kūrinius.

Teisė atlikti šiuos veiksmus paprastai išlieka autorių teisių turėtoji, kurio leidimas, norint atlikti šiuos veiksmus, yra reikalingas.

Reikia atkreipti dėmesį į tai, jog, kaip ir kūrinio fotokopijos padarymas, kūrinio skenavimas tam, kad galima būtų pasidaryti elektroninę kopiją, ir kūrinio, kuris egzistuoja elektronine forma, kopijos atsisiuntimas yra laikoma kūrinio kopijavimu (atgaminimu). Prieš atliekant bet kurį iš šių veiksmų, reikalingas išankstinis autorių teisių turėtojų leidimas.

Kompiuterių programų licencijavimas

Standartizuotų kompiuterių programų paketų licencijos dažnai suteikiamos jų įsigijimo metu. Jei perkamas paketas, licencija suteikiama tik tam tikram jame esančių kompiuterių programų panaudojimui. Licencijos sąlygos (vadinamos „**paketo licencija**“) dažnai yra atspausdintos ant pakuotės, kuri gali būti grąžinta, jei nesutinkama su išdėstytomis sąlygomis. Paketo licencijos atveju laikoma, kad tuo metu, kai vartotojas atidaro kompiuterių programos(-ų) pakuotę, jis/ji išreiškia savo sutikimą su licencinės sutarties, esančios pakuotės viduje, sąlygomis. Dažnai kompiuterių programų licencijavimas vyksta panaudojant internetines „**paketo licencijos**“ priemones. Tais atvejais licencinės sutarties sąlygos priimamos spragtelint ant atitinkamos piktogramos internetinėje svetainėje. Jei reikalinga konkreti kompiuterių programa keletui kompiuterių įmonėje, įmonė turi galimybę gauti **didelio kiekio**

licencijas, kurios suteikia dideles nuolaidas perkant kompiuterių programų licencijas dideliais kiekiais.

Neretai daugelis vartotojų mėgina išplėsti kompiuterių programų panaudojimo ribas skirtingai, nei tai leidžia licencinių sutarčių sąlygos ir autorių teisių ir/arba gretutinių teisių įstatymai.

Visais atvejais įmonė turi atidžiai perskaityti licencinę sutartį ir išsiaiškinti, ką ji gali ir ko negali daryti su kompiuterių programa(-omis), kurią(-ias) įsigijo. Be to, taikomuose autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymuose gali būti išimčių, kurios leidžia tam tikrą kompiuterių programos panaudojimą, kuriam leidimas nereikalingas, tokį kaip produktų suderinamumas, klaidų taisymas, saugumo testavimas ir atsarginės kopijos padarymas.

Išimtyms yra numatytos ir Lietuvos Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatyme: **kompiuterių programų archyavimas ir atgaminimas adaptavimo tikslais** (30 straipsnis) ir **kompiuterių programos dekompiliavimas** (31 straipsnis).

Kada kūrinys galima naudoti be leidimo?

Autorių teisių ir gretutinių teisių turėtojų leidimas nereikalingas:

- jei įmonė naudoja tai, ko nesaugo Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas. Pavyzdžiui, jei įmonė išreiškia tam tikrus **faktus arba idėjas** iš saugomo kūrinio savitu būdu, o ne nukopijuoja autoriaus išraišką (žr. 13 psl.);
- jei kūrinys yra **visuomenės nuosavybė**; ir
- jei kūrinio naudojimas patenka į Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatyme aiškiai numatytus **apribojimus arba išimtis**.

Kada kūrinys yra visuomenės nuosavybė?

Jei niekam nepriklauso autoriaus teisės į kūrinį, toks kūrinys yra laikomas visuomenės nuosavybe ir bet kas gali jį laisvai panaudoti bet kokiame tikslui. Kūriniai laikomi visuomenės nuosavybe, kai:

- pasibaigia autorių teisių ir gretutinių teisių apsaugos laikotarpis (žr. 22–23 psl.);
- kūrinys nesaugomas autorių teisių (žr. 13 psl.); ir
- autorių teisių turėtojas aiškiai atsisakė savo teisių, pavyzdžiui, nurodymas ant kūrinio pranešimą, kad kūrinys yra visuomenės nuosavybė.

Tačiau autorių teisių pranešimo nebuvimas dar nereiškia, kad kūrinys yra visuomenės nuosavybė, netgi jei kūrinys yra pateikiamas internete.

Pavyzdžiui, Mikalojus Konstantinas Čiurlionis mirė 1911 metais. Jo parašyta muzika yra visuomenės nuosavybė. Tai reiškia, kad bet kas gali groti M. K. Čiurlionio muziką. Kadangi muzikos garso įrašai yra saugomi atskirai nuo muzikinių kompozicijų, M. K. Čiurlionio muzikiniams įrašams vis dar gali būti taikoma gretutinių teisių apsauga. Atkreiptinas dėmesys, kad M. K. Čiurlionio asmeninės neturtinės teisės į jo sukurtus dailės bei muzikos kūrinius saugomos neterminuotai.

Kaip nustatyti, ar kūrinys vis dar saugomas autorių teisių arba gretutinių teisių?

Remiantis asmeninėmis neturtinėmis teisėmis, ant kūrinio paprastai nurodomas autoriaus vardas, tačiau metų, kuriais autorius mirė, reiktų ieškoti internete, bibliografiniuose darbuose arba viešuose registruose. Jei tokia paieška neduoda aiškių rezultatų, informacijos galima ieškoti konkrečios šalies autorių teisių agentūros autorių teisių registre (jei toks egzistuoja) tam, kad būtų patikrinta atitinkama informacija, arba bandyti susisiekti su atitinkama kolektyvinio administravimo asociacija arba kūrinio leidėju. Atminkite, kad vienas produktas gali būti saugomas keleto autorių teisių ir šios teisės gali priklausyti skirtingiems teisių turėtojams ir jų apsaugos laikotarpiai gali būti skirtingi. Pavyzdžiui, knygoje gali būti tekstas ir atvaizdai, kurie gali būti saugomi kelių skirtingų autorių teisių, kurių kiekvienos apsaugos laikotarpis gali būti skirtingas.

Kada galima naudoti kūrinių, pasiremiančių autorių teisių apribojimu arba išimtimi?

Visuose nacionaliniuose autorių teisių ir gretutinių teisių apsaugai skirtuose įstatymuose egzistuoja daugybė apribojimų ir išimčių, kurios apriboja autorių teisių ir gretutinių teisių apsaugos apimtį ir leidžia arba laisvai naudoti kūrinius esant tam tikroms aplinkybėms, arba naudoti juos be leidimo, bet už tam tikrą užmokestį. Apribojimų ir/arba išimčių reglamentavimas skirtingų valstybių įstatymuose skiriasi, tačiau paprastai išimtis ir apribojimai apima **citatos** iš paskelbto kūrinio panaudojimą (tai yra trumpą ištrauką panaudojimą nepriklausomai sukurta kūrinyje), tam tikrą kopijavimą **privatam ir asmeniniam naudojimui** (pvz., tyrimo arba studijų tikslais), tam tikrą kopijavimą **bibliotekose ir archyvuose** (pvz., kūrinių, kurie daugiau nebespausdinami, kai jų egzemplioriai yra pernelyg trapūs, pateikti viešam naudojimui), kūrinių ištraukų kopijavimą, kurį atlieka mokytojai, skirtą mokslieviams klasėse, arba darymą specialių kopijų, skirtų **regėjimo negalią turintiems** asmenims.

Lietuvoje, panašiai kaip ir kitose Europos Sąjungos valstybėse, kuriose įsivyravusi kontinentinės teisės tradicija, Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas numato panašius apribojimus ir išimtis. Be citavimo, kūrinių panaudojimo asmeniniams tikslams, taip pat bibliotekose ir archyvuose, šis įstatymas numato dar keletą turtinių teisių apribojimų: kūrinio panaudojimas karikatūrai ar parodijai, kūrinio panaudojimas religinių apeigų metu, visuomenės saugumo tikslais, taip pat architektūros ir skulptūros kūrinių autorių teisių apribojimas.

Bendrosios teisės tradicijos šalyse, tokiose kaip Australija, Kanada, Jungtinė Karalystė ir JAV, kūriniams taikomos „sąžiningo naudojimo“ ir „sąžiningo verslo“ koncepcijos. Šiose šalyse išimčių ir apribojimų įstatyminis apibrėžimas nėra konkretus. „Sąžiningas naudojimas“ reiškia, kad kai kuriais atvejais kitiems asmenims norint panaudoti autorių teisių saugomus kūrinius, autorių teisių turėtojo leidimas nereikalingas. Daroma prielaida, kad naudojimas yra pakankamai minimalus, jei jis nepagrįstai nepažeidžia autorių teisių turėtojo išimtinių teisių atgaminti ar kitaip panaudoti kūrinių. Sunku apibūdinti bet kokias bendras „sąžiningo naudojimo“ taisykles, kadangi jis visuomet yra labai specifinis. Tačiau privatus asmenys, kurie kopijuoja kūrinius savo **asmeniniam naudojimui**, dažniausiai turi daug didesnes „sąžiningo naudojimo“ teises nei tie, kurie kopijuoja komerciniais tikslais. Veiklos, kuri gali būti leidžiama kaip „sąžiningas naudojimas“, pavyzdžiai apima nuotraukos iš laikraščio kopijos platinimą klasėje mokymo tikslais, kūrinio imitavimą parodijos arba socialinio komentaro tikslu, citatų iš paskelbto kūrinio pateikimą ir kompiuterių programų dekodavimą siekiant suderinamumo su kitomis programomis. Be to, „sąžiningo naudojimo“ sąvokos apimtis įvairiose šalyse skiriasi ir priklauso nuo tos šalies teisų praktikos.

Atkreipiame dėmesį: net jei kitų autorių kūriniai naudojami vadovaujantis „sąžiningo naudojimo“ ir „sąžiningo verslo“ koncepcijomis arba autorių teisių apribojimais bei išimtimis, daugelyje šalių autoriaus vardas privalo būti nurodytas ant kūrinio.

Kokia yra kompensavimo už kūrinių ir gretutinių teisių objektų atgaminimą asmeniniais tikslais sistema?

Asmenys kopijuoja didelius kiekius autorių teisių saugomos medžiagos (kūrinių ir gretutinių teisių objektų) savo asmeniniam, nekomerciniam naudojimui. Toks kopijavimas sukuria pelningą rinką įrašymo įrangos ir laikmenų gamintojams bei importuotojams. Tačiau kūrinių ir gretutinių teisių objektų atgaminimas asmeniniais tikslais dėl savo pobūdžio negali būti reglamentuojamas sutartimi: paprastai privačias kopijas asmenys daro spontaniškai privačioje savo namų aplinkoje. Todėl kai kuriose šalyse kūrinių ir gretutinių teisių objektų atgaminimas privačiam naudojimui yra paprasčiausiai leidžiamas taikant išimtį – nereikia gauti išankstinio leidimo, tačiau vietoj to daugelis šalių turi nustačiusios kompensavimo sistemą, skirtą kompensuoti menininkams, rašytojams ir muzikantams už tokį jų kūrinių panaudojimą. Kompensavimo sistemą gali sudaryti du elementai:

- **įrangos ir laikmenų kompensacinis atlyginimas:** nedidelis autorių teisių kompensacinis atlyginimas yra pridedamas prie visų rūšių įrašymo įrangos kainos, pradedant kopijavimo ir faksu aparatais ir baigiant kompaktinių diskų (CD) bei vaizdo (DVD) įrašymo įrenginiais, videokasėčių įrašymo įrenginiais ir skeneriais. Kai kuriose šalyse, įskaitant ir Lietuvą, taip pat numatytas tuščių įrašymo laikmenų ir (arba) įrangos apmokestinimas;
- **operatoriaus kompensacinis atlyginimas:** „vartotojo mokesčių“, jei numatyta, moka

mokyklos, koledžai, valdžios ir tyrimo institucijos, universitetai, bibliotekos ir įmonės, kurios daro didžiulius kiekius fotokopijų.

Kompensacinį atlyginimą iš gamintojų, importuotojų, operatorių arba vartotojų paprastai surenka kolektyvinio administravimo asociacijos ir po to paskirsto atitinkamiems teisių turėtojams.

Tuščių laikmenų kompensacinis atlyginimas Lietuvoje

Remiantis Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo 20 straipsniu, atgaminant audiovizualinį kūrinių fonogramoje įrašytą kūrinių, kūrinių autorius ar jo teisių perėmėjas kartu su atlikėjais ir audiovizualinių kūrinių bei fonogramų gamintojais arba jų teisių perėmėjais turi teisę gauti tam tikrą atlyginimą, kuris nustatomas procentais nuo asmeniniam atgaminimui skirtų tuščių garso ir audiovizualinių laikmenų (išskyrus laikmenas, skirtas eksportui, profesionalioms reikmėms ir žmonių, turinčių klausos ar regos negalią, reikmėms) didmeninio pardavimo kainos.

Tokį atlyginimą privalo mokėti asmeniniam atgaminimui skirtų analoginių ir skaitmeninių garso bei audiovizualinių laikmenų **gamintojai ir importuotojai**, išskyrus tuos atvejus, kai tuščios laikmenos įvežamos išimtinai asmeniniam naudojimui (su keleivio bagažu). Atlyginimo paskirstymo ir mokėjimo sąlygas nustato Lietuvos Respublikos Vyriausybė. Atlyginimas neturi būti didesnis kaip 6 procentai tuščių garso ar audiovizualinės laikmenos didmeninės kainos ir ne daugiau kaip 25 procentai šio atlyginimo įstatymų nustatyta tvarka gali būti skiriama kūrybinės veiklos programoms.

Ar galima naudoti kūrinius, kurie apsaugoti techninėmis apsaugos priemonėmis (TAP)?

Įmonės turi imtis atsargumo priemonių, kai naudoja TAP apsaugotus kūrinius komerciniais tikslais. **TAP „apėjimas“ (šalinimas ar vengimas)** daugelyje šalių yra draudžiamas ir už šiuos pažeidimus taikoma atskira atsakomybė, kuri skiriasi nuo atsakomybės už autorių teisių į saugomą kūrinių pažeidimą. Tai reiškia, jei apėjimas yra leistinas, įprastos autorių teisių pažeidimo taisyklės vis dar galioja, t. y. bet kokiam kūrinių panaudojimui vis dar turi būti gautas leidimas iš autorių teisių turėtojo.

Pavyzdžiui, TAP apėjimas įvyksta, jei įsibraunama į apsaugotą skaitmeninių teisių valdymo sistemą siekiant be leidimo panaudoti saugomą turinį (kūrinių), arba be leidimo iššifruojamas autorių teisių saugomas kūrinys. Kai kuriose šalyse nacionaliniai įstatymai apėjimo veiksmą traktuoja ne tik kaip neteisėtą praktiką, bet pažeidimu laiko ir bet kokį **parengiamąjį veiksmą** arba **įrangos, kuria galima atlikti tokį apėjimą, pateikimą**.

Lietuvoje pažeidimu laikomi šie su veiksmingų techninių apsaugos priemonių šalinimu ar vengimu susiję veiksmai: įtaisų, gaminių ar jų sudedamųjų dalių, suprojektuotų, pagamintų ar pritaikytų tam, kad sudarytų galimybę pašalinti bet kokias veiksmingas technines apsaugos priemones arba padėtų jų išvengti, taip pat įtaisų, gaminių ar jų sudedamųjų dalių, kurių paskirtis ribota komerciniu požiūriu arba kuriuos galima panaudoti kitiems tikslams negu techninių apsaugos priemonių

šalinimas ar vengimas, gaminimas, importavimas, platinimas, pardavimas, nuoma, reklamavimas pardavimui ar nuomai arba laikymas komerciniais tikslais; paslaugų, susijusių su techninių apsaugos priemonių šalinimu ar vengimu, teikimas.

Tačiau net jei ir taikomos techninės apsaugos priemonės, teisių naudotojams turi būti sudarytos sąlygos ar suteiktos tinkamos priemonės (pvz., dekodavimo prietaisai ir kitos), leidžiančios pasinaudoti teisėtai prieinamais kūrinių, gretutinių teisių objektais ar duomenų bazėmis tiek, kad teisių naudotojai turėtų nekomercinės naudos iš jų interesais numatytų autorių teisių ir gretutinių teisių apribojimų.

Kaip gauti leidimą naudoti saugomus kūrinius, į kuriuos teisės priklauso kitiems?

Egzistuoja du pagrindiniai būdai, kaip gauti leidimą naudoti autorių teisių arba gretutinių teisių saugomą kūrinių: pasinaudoti kolektyvinio administravimo asociacijos paslaugomis arba tiesiogiai kreiptis į autorių teisių arba gretutinių teisių turėtoją, jei jo/jos kontaktinė informacija yra prieinama.

Geriausias būdas, kuris labai supaprastina licencijų gavimo procesą, yra pirmiausia patikrinti, ar kūrinys įregistruotas atitinkamos **šalies kolektyvinio administravimo asociacijos** repertuare. Paprastai šios asociacijos siūlo įvairių rūšių licencijas skirtingiems tikslams ir skirtingam kūrinių panaudojimui. Kai kurios asociacijos taip pat siūlo licencijas elektronine forma (žr. 40–43 psl.).

Jei jokia kolektyvinio administravimo asociacija neadministruoja autorių teisių arba gretutinių teisių į kūrinių, reikėtų tiesiogiai susisiekti su autorių teisių arba gretutinių teisių turėtoju arba jo/jos atstovu. Asmuo, nurodytas autorių teisių pranešime, tikriausiai yra autorių teisių turėtojas, tačiau bėgant laikui autorių teisių arba gretutinių teisių turtinės teisės gali būti perduotos kitam asmeniui.

Tikrinant **nacionalinį autorių teisių registrą**, taip pat galima nustatyti dabartinį autorių teisių arba gretutinių teisių turėtoją tokiose šalyse, kaip Indija ir JAV, kuriose veikia neprivaloma autorių teisių registravimo sistema. Literatūros arba muzikos kūrinių atveju galima susisiekti su kūrinio **leidėju** arba **įrašo prodiuseriu**, kuris dažniausiai turi teisę atgaminti kūrinių.

Gali būti keletas teisių ir keletas skirtingų teisių turėtojų, iš kurių kiekvieno reikės gauti licencijas. Pavyzdžiui, gali būti muzikos leidėjas, kuriam priklauso teisės į tam tikrą kompoziciją, įrašų kompanija, kuriai priklauso teisės į tam tikrą muzikos įrašą, ir dažnai patys atlikėjai.

Prieš pradėdant derybas dėl licencinės sutarties sąlygų, rekomenduojama kreiptis į ekspertą ir gauti jo/jos patarimą, netgi ir tais atvejais, kai licencija nuo pat pradžių siūloma vadinamosiomis standartinėmis sąlygomis. Kompetentingas ekspertas gali padėti susiderėti dėl geriausio licencijavimo sprendimo, kuris atitiktų konkrečius įmonės interesus.

Paprastai reikalingas autorių teisių turėtojo, kurio kūrinius norima naudoti, leidimas. Autoriai dažnai savo turtines teises perduoda leidėjui arba kolektyvinei administravimo asociacijai, kurie vykdo jų kūrinių ekonominio panaudojimo administravimą.

Fotografas Rytis Šeškaitis.

Visos autorių teisės saugomos.

Kaip įmonei sumažinti autorių teisių ir gretutinių teisių pažeidimo riziką?

Be daugybės kitų neigiamų pasekmių, bylinėjimasis dėl autorių teisių ar gretutinių teisių pažeidimo gali būti ypač brangus. Todėl būtų išmintinga įmonėje įgyvendinti politiką, kuri padėtų išvengti šių teisių pažeidimo. Įmonėms rekomenduojama:

- informuoti įmonės darbuotojus apie tai, kad jiems vykdant savo darbines funkcijas gali tekti panaudoti autorių teisių ir gretutinių teisių saugomus objektus, ir kaip gauti sutikimą dėl tokių objektų panaudojimo;
- gauti rašytines licencijas arba teisių perdavimo dokumentus, kai tai yra reikalinga, ir užtikrinti, kad įmonės personalas yra susipažinęs su tokių licencijų arba sutarčių dėl teisių perdavimo sąlygomis;

- ant bet kokių įrenginių, kurie potencialiai gali būti panaudoti autorių teisių pažeidimui (tokių kaip kopijavimo aparatai, kompiuteriai, CD ir DVD įrašymo įrenginiai), aiškiai nurodyti, kad šis įrenginys neturi būti naudojamas autorių teisių pažeidimui;
- aiškiai uždrausti savo įmonės personalui be leidimo atsisiųsti bet kokią autorių teisių saugomą medžiagą iš interneto į įmonei priklausančius kompiuterius; ir
- jei įmonė dažnai naudoja produktus, saugomus techninių apsaugos priemonių, sukurti politiką

užtikrinančią, kad darbuotojai neapeitų šių priemonių be autorių teisių turėtojo leidimo arba nevirsytų suteiktų teisių apimtį.

Kiekviena įmonė privalo turėti aiškią autorių teisių užtikrinimo ir apsaugos politiką, apimančią išsamias autorių teisių turėtojų leidimų gavimo procedūras, kurios yra specifinės jos verslui ir panaudojimo poreikiams. Tam tikros kultūros ar etikos, susijusios su autorių teisių apsaugos užtikrinimu, sukūrimas įmonėje sumažins riziką, susijusią su autorių teisių ir gretutinių teisių pažeidimu.

Pagrindinės nuostatos: kontrolinis sąrašas

- **Maksimaliai padidinkite savo autorių teisių apsaugą.** Įregistruokite savo kūrinius nacionalinėje autorių teisių agentūroje tose šalyse, kur tokia registracija įmanoma, tačiau tuo pačiu atminkite, kad kūriniai paprastai saugomi nuo jų sukūrimo momento. Nurodykite autorių teisių pranešimą savo kūriniuose. Įgyvendinkite skaitmenines teisių valdymo priemones, kad apsaugotumėte savo kūrinius, išreikštus elektronine forma.
- **Įsitikinkite, kam priklauso autorių teisės į kūrinį.** Turėkite visas rašytines sutartis su visais darbuotojais, nepriklausomais rangovais ir kitais asmenimis, kuriose nurodoma, kam priklauso

autoriaus teisės į kūrinius, kurie buvo sukurti įmonėje arba įmonės užsakymu.

- **Imkitės visų priemonių išvengti pažeidimų.** Jei įmonės produkte arba paslaugoje esama bet kokios medžiagos, kuri nėra visiškai originali įmonės produkcija, išsiaiškinkite, ar įmonei nėra reikalingas leidimas panaudoti tokią medžiagą (kūrinį(-ius)) ir, esant reikalui, gaukite išankstinį leidimą.
- **Stenkitės gauti kiek įmanoma daugiau naudos iš savo autorių teisių.** Licencijuokite savo autorių teises, o ne perduokite jas. Suteikite konkrečias ir ribojančias licencijas, kurios būtų pritaikytos individualiems licencijos gavėjo poreikiams.

7. AUTORIŲ TEISIŲ IR GRETUTINIŲ TEISIŲ GYNIMAS

Kada pažeidžiamos įmonei priklausančios autorių teisės?

Laikoma, kad bet kas, kas be išankstinio autorių teisių turėtojo leidimo atlieka veiksmus, kuriuos atlikti arba uždrausti atlikti gali tik pats autorių teisių turėtojas, pažeidžia autorių teises. Laikoma, kad toks asmuo ir „pažeidė“ autorių teises.

Turtinės autorių teisės, kurios priklauso įmonei, pažeidžiamos, kai be leidimo:

- atliekamas veiksmas, kurį atlikti išimtinę teisę turi tik įmonė;
- (kai kuriose šalyse) sudaromi komerciniai sandoriai arba suteikiamos priemonės teisės pažeidžiančio kūrinio sukūrimui (pvz., piratinių kompaktinių diskų – CD – pardavimas); arba
- (kai kuriose šalyse) importuojamos arba laikomos neteisėtos kūrinio kopijos, išskyrus, kai tam yra taikoma autorių teisių išimtis arba apribojimai.

Autorių teisės pažeidžiamos ir tais atvejais, kai panaudojama tik **dalis** kūrinio. Dažniausiai pažeidimas įvyksta, kai didelė kūrinio dalis – svarbi, esminė arba išskirtinė dalis – yra panaudojama vienu iš būdų, kurį panaudoti gali tik **autorių teisių turėtojas**.

Tiek **kiekybės**, tiek ir **kokybės** požiūriu. Tačiau nėra bendros taisyklės, koku mastu kūrinys gali būti

panaudotas nepažeidžiant autorių teisių. Šis klausimas turi būti apibrėžiamas kiekvienu atskiru atveju, priklausomai nuo konkrečių faktų ir aplinkybių.

Asmeninės neturtinės teisės pažeidžiamos, kai:

- autorius nepripažįstamas kūrinio ar jo dalies autoriumi (bendraautorystės atveju);
- kūrinys yra pakeičiamas tokiu būdu, kuris iškreipia jo vientisumą ir bendrą autoriaus idėją.

Pažeidimu bus laikomi ir tie atvejai, kai kas nors atgamina (kopijuoja), importuoja arba prekiauja įrenginiais, kurie sudaro galimybę **apeiti technines apsaugos priemones (t. y. jų vengti ar jas šalinti)**, kurias įmonė įdiegė siekdama apsaugoti savo autorių teisių saugomą turinį (kūrinius) nuo neteisėto panaudojimo. Be to, pažeidimu bus laikomi ir tie atvejai, jei kas nors **pašalina arba pakeičia teisių valdymo informaciją**, kurią įmonė paskelbė autorių teisių saugomame kūrinyje (žr. 26 psl.).

Pagal Lietuvos Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymą autorių teisių ir gretutinių teisių pažeidimu laikomas bet koks kūrinio panaudojimas neturint autoriaus teisių ar gretutinių teisių turėtojo leidimo. Pažeidimu bus laikomi ir techninių apsaugos priemonių pakeitimas arba pašalinimas (išskyrus, kai tai patenka į įstatymo numatytą autorių teisių apribojimo apimtį), taip pat teisių valdymo informacijos pakeitimas.

Lietuvos gretutinių teisių asociacijos
(AGATA) lipdukas. Visos teisės saugomos.

Vienas veiksmas gali pažeisti daugelio teisių turėtojų teises. Pavyzdžiui, transliacijų įrašų pardavimas yra transliavimo teisės pažeidimas. Žinoma, šis veiksmas taip pat pažeistų muzikos kompozitoriaus ir įrašų kompanijos, kuri pagamino originalų įrašą, teises. Tokiais atvejais kiekvienas teisių turėtojas gali pateikti atskirus ieškinius teismui.

Ką daryti, jei įmonės teisės galėjo būti arba buvo pažeistos?

Autorių teisių ir gretutinių teisių gynimas – tai teisių turėtojo teisė imtis įstatymuose numatytų atitinkamų veiksmų. Bet koks įmonei priklausančių autorių teisių ar gretutinių teisių pažeidimo nustatymas priklauso nuo įmonės, ir įmonė turi nuspręsti, kokių priemonių reikėtų imtis siekiant apginti pažeistas teises.

Autorių teisių srities specialistas, teisininkas arba advokatų kontora gali suteikti daugiau teisinės informacijos apie galimas teises priemones ir padėti įmonei apsispręsti, kada, kaip ir kokių teisinių veiksmų reikėtų imtis pažeidėjų atžvilgiu, taip pat –

kaip išspręsti bet kokią ginčą, bylinėjimosi arba kitu būdu. Bet kuriuo atveju sprendimas dėl teisių gynimo veiksmų turėtų atitikti bendrą įmonės verslo strategiją ir tikslus.

Jei pažeidžiamos įmonei priklausančios autorių teisės, pirmiausia ji gali išsiųsti **laišką/pretenziją** (dar vadinamą „laišką-perspėjimą“) įtariamam pažeidėjui, informuodama jį/ją apie galimą pažeidimą. Remiant šį laišką rekomenduojama kreiptis pagalbos į teisininką. Kai kuriose šalyse, jei kažkas pažeidė autorių teises internete, galima pasirinkti:

- išsiųsti specialų laišką-perspėjimą interneto paslaugų tiekėjui, nurodant, kad pažeidžiantis turinys turi būti pašalintas iš internetinės svetainės arba prieiga prie jos turi būti užblokuota ir pan. (dar vadinama „pranešimu ir pašalinimu“); arba
- informuoti interneto paslaugų tiekėją, kuris informuoja savo klientus apie įtariamą pažeidimą ir tokiu būdu palengvina problemos sprendimą (dar vadinama „pranešimu ir pranešimu“).

Pažymėtina, kad Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas numato galimybę kreiptis į teismą ir reikalauti uždrausti tarpininkui teikti elektroninių ryšių tinklais paslaugas tretiesiems asmenims, kurie šiomis paslaugomis naudojami pažeisdami autorių teises, gretutines teises ar duomenų bazių gamintojų teises. Draudimas teikti šias paslaugas apima su pažeidimu susijusios informacijos perdavimo sustabdymą arba, jei tarpininkas techniškai gali atlikti, tokios informacijos pašalinimą, arba prieigos prie teises pažeidžiančios informacijos panaikinimą.

Kartais netikėtumas yra geriausia taktika.

Pranešimo apie ieškinį pateikimas pažeidėjui gali leisti jam pasislėpti arba sunaikinti įrodymus. Jei manoma, kad pažeidimas buvo tyčinis, ir įmonė žino, kioje vietoje vykdoma su pažeidimu susijusi veikla, tuomet galima kreiptis į teismą nepateikiant pranešimo pažeidėjui ir prašyti *ex parte* (neišklausius kitos šalies) priimamos nutarties, kuri leistų pažeidėjo patalpose atlikti netikėtą patikrinimą ir paimti svarbius su pažeidimu susijusius įrodymus. Tokia galimybė numatyta ir Lietuvoje.

Teismo procesas gali trukti pakankamai ilgą laiką. Siekiant užkirsti kelią tolesnei žalai šiuo laikotarpiu, galima imtis neatidėliotinų veiksmų tam, kad būtų galima sustabdyti su įtariamais pažeidimais susijusią veiklą ir užkirsti kelią teisės pažeidžiančioms prekėms patekti į rinką. Daugelio šalių įstatymai, įskaitant ir Lietuvos, leidžia teismams išduoti laikiną draudimą, kuriuo jie, kol bus priimtas galutinis teismo sprendimas, įtariamam pažeidėjui gali nurodyti nutraukti jo vykdomą teisės pažeidžiančią veiklą ir išsaugoti svarbius įrodymus.

Pradėti teismo procesą prieš pažeidėją rekomenduojama tik tuo atveju, jei: i) įmonė gali įrodyti jai priklausančias autorių teises į kūrinių; ii) įmonė gali įrodyti teisių pažeidimą; ir iii) teismui pateikto ieškinio suma viršija teismo proceso išlaidas. Teisės gynimo priemonės, kurias teismas gali numatyti siekiant kompensuoti dėl pažeidimo patirtus nuostolius, apima žalos atlyginimą, draudimus, negauto pelno priteisimą ir nurodymus perduoti teisės pažeidžiančias prekes teisių turėtojui.

Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas **vietoj žalos atlyginimo numato ir kompensacijos**, kurios dydį iki 1 000 minimalių gyvenimo lygių (MGL) nustato teismas, priteisimą. Pažeidėjas taip pat gali būti priverstas atskleisti trečiųjų asmenų, kurie dalyvavo teisės pažeidžiančios medžiagos gamyboje ir platinime, tapatybę ir jų platinimo kanalus. Be to, teismas, gavęs prašymą, gali duoti nurodymą, kad teisės pažeidžiančios prekės būtų sunaikintos be kompensacijos.

Lietuvoje už autorių teisių ir gretutinių teisių pažeidimus numatyta **administracinė bei baudžiamoji atsakomybė**. Administracinę atsakomybę už neteisėtą literatūros, mokslo ar meno kūrinio (įskaitant kompiuterių programas ir duomenų bazines) ar gretutinių teisių objekto arba jų dalies viešą atlikimą, atgaminimą, viešą paskelbimą, kitokį panaudojimą bet kokiais būdais ir priemonėmis nekomerciniais tikslais, taip pat neteisėtų kopijų platinimą, gabenimą ar laikymą komerciniais tikslais nustato Administracinių teisės pažeidimų kodekso 214(10) straipsnis. Baudžiamąją atsakomybę už nusikaltimus autorių teisėms ir gretutinėms teisėms nustato Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso XXIX skyriaus „Nusikaltimai intelektinei ir pramoninei nuosavybei“ 191, 192, 193, 194 straipsniai.

Norėdama užkirsti kelią **piratinių kūrinių kopijų importui ar eksportui**, įmonė gali pateikti paraišką muitinės tarnyboms dėl muitinės priemonių taikymo. Daugiau informacijos apie tokias paraiškas, jų pateikimą nacionaliniu ar Bendrijos mastu rasite adresu: <http://www.cust.lt>.

Kokios galimybės išspręsti ginčą dėl autorių teisių pažeidimo nesikreipiant į teismą?

Daugeliu atvejų efektyvus su pažeidimais susijusių problemų sprendimo būdas yra **arbitražas arba tarpininkavimas**. Arbitražas turi keletą privalumų: jis ne toks formalus, trumpesnis ir pigesnis nei teismo procesas. Arbitraže priimtas sprendimas yra daug lengviau įgyvendinamas tarptautiniu mastu. Dar vienas arbitražo ir tarpininkavimo privalumas yra tas, kad šalys išsaugo ginčo sprendimo proceso kontrolę. Jis gali padėti išsaugoti gerus verslo santykius su kita įmone, su kuria įmonė gali pageidauti tęsti bendradarbiavimą arba licencines sutartis. Rekomenduojama į licencines sutartis įtraukti tarpininkavimo ir/arba arbitražines išlygas. Daugiau informacijos taip pat galima rasti PINO Arbitražo ir tarpininkavimo centro internetinėje svetainėje adresu: www.arbiter.wipo.int/center/index.html.

I priedas

Naudingi internetiniai puslapiai

Pasaulinė intelektualinės nuosavybės organizacija (PINO): <http://www.wipo.int>

PINO Smulkių ir vidutinių įmonių skyrius: <http://www.wipo.int/sme/en>

PINO informacija apie autorių teises ir gretutines teises: www.wipo.int/copyright/en/index.html

PINO informacija apie teisių gynimą: www.wipo.int/enforcement/en/index.html

PINO publikacijas galima įsigyti elektroniniame knygyne: www.wipo.int/ebookshop

Nemokamas PINO publikacijas galima įsigyti: www.wipo.int/publications

Nacionalinių autorių teisių institucijų direktorija: www.wipo.int/news/en/links/addresses/cr/index.htm

Tarptautinės nevyriausybinių organizacijos autorių teisių ir gretutinių teisių srityje

Tarptautinis mechaninių įrašų ir atgaminimo teises administruojančių asociacijų biuras (BIEM): www.biem.org

Verslo programinės įrangos aljansas (BSA): www.bsa.org

Tarptautinė autorių ir kompozitorių asociacijų federacija (CISAC): www.cisac.org

Tarptautinė filmų prodiuserių asociacijų federacija (FIAPF): www.fiapf.org

Tarptautinė atgaminimo teisių organizacijų federacija (IFRRO): www.ifrro.org

Tarptautinė fonogramų gamintojų federacija (IFPI): www.ifpi.org

Nepriklausomų muzikos kompanijų asociacija (IMPALA): www.impalasite.org

Tarptautinė leidėjų asociacija (IPA): www.ipa-uie.org

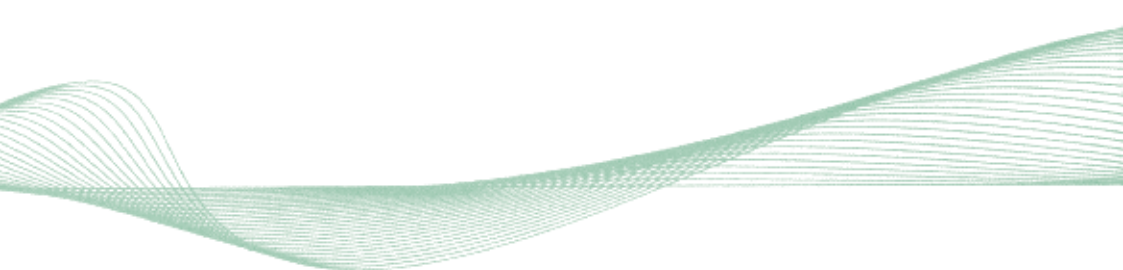
Programinės įrangos ir informacinės pramonės asociacija (SIIA): www.siiia.net

Pastaba: šiame leidinio puslapyje nurodytų organizacijų, asociacijų ir federacijų pavadinimų sutrumpinimai pateikiami anglų kalba.

II priedas

Nacionalinių autorių teisių institucijų (agentūrų) internetiniai adresai

Alžyras	www.onda@wissal.dz
Andora	www.omp.ad
Argentina	www2.jus.gov.ar/minjus/ssjyal/autor
Australija	www.ag.gov.au
Barbadosas	www.caipo.gov.bb
Baltarusija	vkudashov@belpatent.gin byncip@belpatent.gin
Belizas	www.belipo/bz
Bosnija ir Hercegovina	www.bih.nat.ba/zsmp
Brazilija	www.minc.gov.br
Kanada	cipo.gc.ca
Kinija (Honkongas)	www.info.gov.hk/ipd
Kolumbija	www.derautor.gov.co
Kroatija	www.dziv.hr
Čekija	www.mkcr.cz
Danija	www.kum.dk
Salvadoras	www.cnr.gob.sv
Suomija	www.minedu.fi
Gruzija	www.global-erty.net/saqpatenti
Vokietija	www.bmj.bund.de
Vengrija	www.hpo.hu
Islandija	www.ministryofeducation.is
Indija	copyright.gov.in
Indonezija	www.dgip.go.id
Airija	www.entemp.ie
Kirgizija	www.kyrgyzpatent.kg
Latvija	www.km.gov.lv
Libanas	www.economy.gov.lb

Lietuva	www.lrkmlt.lt
Liuksemburgas	www.etat.lu/EC
Malaizija	mipc.gov.my
Meksika	www.sep.gob.mx/wb2/sep/sep_459_indautor
Monakas	http://www.european-patent-office.org/patlib/country/monaco
Mongolija	www.ipom.mn
Naujoji Zelandija	www.med.govt.nz
Nigerija	www.bnada.ne.wipo.net
Norvegija	www.dep.no/kd/
Pakistasas	http://www.ipo.gov.pk
Peru	www.indecopi.gob.pe
Filipinai	ipophil.gov.ph
Pietų Korėja	www.mct.go.kr/english
Rusijos Federacija	www.rupto.ru
Singapūras	www.gov.sg/minlaw/ipos www.ipos.gov.sg
Slovakija	www.culture.gov.sk
Slovėnija	http://www.sipo.mzt.si
Ispanija	www.mcu.es/Propiedad_Intelectual/indice.htm
Šri Lanka	http://www.nipo.lk
Šveicarija	www.ige.ch
Tailandas	www.ipthailand.org
Turkija	www.kultur.gov.tr
Ukraina	www.sdip.gov.ua www.uacr.kiev.ua
Jungtinė Karalystė	www.patent.gov.uk
JAV	www.loc.gov/copyright

Pastaba: atnaujintas nuorodas į nacionalinių autorių teisių institucijų (agentūrų) internetinius puslapius tikrinkite: www.wipo.int/directory.

III priedas

Pagrindiniai tarptautiniai ir Europos Sąjungos teisės aktai autorių teisių ir gretutinių teisių srityje

Berno konvencija dėl literatūros ir meno kūrinių apsaugos (Berno Konvencija) (1886)

Berno konvencija yra pagrindinė tarptautinė sutartis autorių teisių srityje. Be kitų svarbių nuostatų, šioje Konvencijoje įtvirtinama labai svarbi taisyklė, kad Berno Sąjungos šalyse, išskyrus kūrinio kilmės šalį, šios Konvencijos saugomų kūrinių autoriai naudojami tomis teisėmis, kurias tų šalių atitinkami įstatymai jų piliečiams suteikia dabar ar suteiks ateityje, taip pat tomis teisėmis, kurias specialiai suteikia ši Konvencija (tai yra vadinamoji „nacionalinio režimo“ taisyklė). Šiuo metu ši Konvencija galioja 164 valstybėse. Konvencijos valstybių narių sąrašas pateikiamas šio leidinio IV Priede, jį taip pat galite rasti adresu: www.wipo.int/treaties/en/ip/berne/index.html. Lietuva prie Berno konvencijos prisijungė 1994 metais.

Tarptautinė Romos konvencija dėl atlikėjų, fonogramų gamintojų ir transliuojančiųjų organizacijų apsaugos (Romos Konvencija) (1961)

Romos konvencija skirta gretutinių teisių apsaugai, t. y. atlikėjų, fonogramų gamintojų bei transliuojančiųjų organizacijų teisėms. Daugiau informacijos apie šią Konvenciją ir jos narių skaičių galite rasti adresu: www.wipo.int/treaties/en/ip/rome/index.html. Lietuva prie Romos konvencijos prisijungė 1999 metais.

Konvencija dėl fonogramų gamintojų apsaugos nuo neteisėto jų fonogramų kopijavimo (Ženevos Konvencija) (1971)

Ženevos konvencija įtvirtina taisyklę, kad kiekvienoje prie šios Konvencijos prisijungiančioje šalyje fonogramų gamintojo, kuris yra kitos valstybės pilietis ar įmonė, teisės bus saugomos nuo neteisėto kopijavimo, nuo neteisėtų kopijų importo tais atvejais, kai atgaminama ar importuojama siekiant šias kopijas viešai platinti. Pagal šią Konvenciją fonograma reiškia išimtinai garsinį fiksavimą (t. y. jos neapima, pavyzdžiui, kino filmų garso takelių ar videokasėčių) bet kokia forma (gali būti diskas, magnetinė juosta ir pan.). Daugiau informacijos apie šią Konvenciją ir jos narių skaičių galite rasti adresu: www.wipo.int/treaties/en/ip/phonograms/index.html. Lietuva prie Ženevos konvencijos prisijungė 1999 metais.

Sutartis dėl intelektualinės nuosavybės teisių aspektų, susijusių su prekyba (TRIPS Sutartis) (1994)

TRIPS sutartis buvo pasirašyta, siekiant užtikrinti atitinkamus intelektualinės nuosavybės teisių apsaugos ir panaudojimo, kiek tai susiję su intelektine nuosavybe prekyboje, standartus bei principus. Tuo pačiu ši Sutartis nustato minimalius teisių gynimo standartus. TRIPS sutartis yra viena iš Pasaulio prekybos organizacijos sutarčių, pasirašytų 1994 metais. Šios Sutarties tekstą anglų kalba galite rasti adresu: www.wto.org/english/docs_e/legal_e/27-trips.doc. Lietuva prie TRIPS sutarties prisijungė 2001 metais.

PINO Autorių teisių sutartis ir PINO Atlikimų ir fonogramų sutartis (PINO Sutartys) (1996)

PINO sutartys buvo pasirašytos 1996 metais, siekiant autorių teisių, atlikėjų bei fonogramų gamintojų teisių apsaugą pritaikyti prie naujų technologijų plėtros, skaitmeninės aplinkos, interneto. Autorių teisių sutartis papildė Berno konvenciją, įtvirtindama naujas nuostatas, susijusias su informacinės visuomenės poreikiais. Pirmiausia tai reiškia, kad Berno konvencijos nuostatos yra taikomos ir skaitmeninei aplinkai. Tai taip pat reiškia, kad Autorių teisių sutarties šalys privalo laikytis visų įsipareigojimų pagal Berno konvenciją, nepriklausomai nuo to, ar jos yra Berno konvencijos dalyvės, ar ne. Autorių teisių sutartis praplečia autorių teises, susijusias su jų kūrinių panaudojimu, garantuodama šių trijų išimtinių teisių apsaugą:

- leisti arba uždrausti viešą originalių kūrinių ar jų kopijų platinimą, įskaitant pardavimą ar kitus platinimo būdus (platinimo teisė);
- leisti arba uždrausti komerciniais pagrindais nuomoti kompiuterių programas, kinematografinius kūrinius (jei tokia komercinė nuoma sudaro pagrindą tokių kūrinių kopijavimui, taip pažeidžiant išimtinę teisę atgaminti kūrinį) arba į fonogramas įrašytus kūrinius (nuomos teisė); ir
- leisti arba uždrausti viešą kūrinių ar jų kopijų paskelbimą laidais ar bevieliu būdu, įskaitant ir teisę padaryti kūrinius prieinamus tokiu būdu, kad jie būtų pasiekiami visuomenės narių individualiai pasirinktoje vietoje ir pasirinktu laiku (viešo paskelbimo teisė).

Lietuvoje PINO Autorių teisių sutartis buvo ratifikuota 2001, o įsigaliojo 2002 metais. Daugiau informacijos apie šią sutartį ir jos narius galite rasti adresu: www.wipo.int/treaties/en/ip/wct/index.html

Skirtingai nei Autorių teisių sutarties atveju, PINO Atlikimų ir fonogramų sutartis skirta gretutinių teisių apsaugos harmonizavimui skaitmeninėje visuomenėje. Ši Sutartis nėra taikoma audiovizualiniams atlikimams ir iš esmės skirta turtinių ir asmeninių neturtinių atlikėjų (aktorių, dainininkų, muzikantų ir pan.)

teisių apsaugai, nepriklausomai nuo to, ar šie atlikimai įrašyti fonogramose, ar ne. Sutartis taip pat skirta asmenims, tiek fiziniams, tiek juridiniams, kurie imasi iniciatyvos ir atsakomybės, susijusios su garso įrašais. Atlikimų ir fonogramų sutartis užtikrina teisių turėtojams šias išimtinės teises:

- leisti arba uždrausti tiesiogiai ar netiesiogiai atgaminti fonogramas (atgaminimo teisė);
- leisti arba uždrausti kūrinio originalo ar jo kopijų padarymą viešai prieinamais, parduodant ar kitaip perleidžiant nuosavybę (platinimo teisė);
- leisti arba uždrausti komerciniais pagrindais viešai nuomoti fonogramos originalą ar jos kopijas (nuomos teisė); ir
- leisti arba uždrausti padarymą viešai prieinamais bet kokią fonogramoje užfiksuotą atlikimą laidais ar bevieliu būdu taip, kad visuomenė galėtų pasiekti šį užfiksuotą atlikimą individualiai pasirinktoje vietoje ir pasirinktu laiku, pvz., paslaugos pagal pareikalavimą (teisė padaryti viešai prieinamą).

Jei tai susiję su gyvais atlikimais, t. y. kai jie nėra užfiksuoti fonogramoje, Atlikimų ir fonogramų sutartis taip pat užtikrina išimtinės teises:

- viešai transliuoti,
- viešai skelbti ir
- fiksuoti (tik garsiniu būdu).

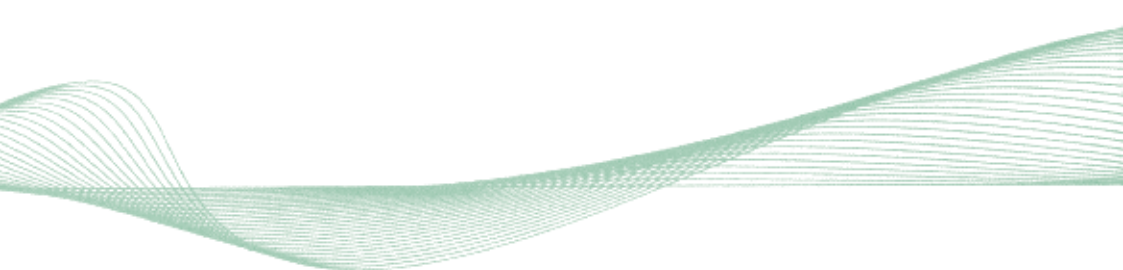
Lietuvoje PINO Atlikimų ir fonogramų sutartis buvo ratifikuota 2000 metais, o įsigaliojo 2002 metais. Daugiau informacijos apie šią sutartį ir jos narius galite rasti adresu: www.wipo.int/treaties/en/ip/wppt/index.html

Konvencija dėl elektroninių nusikaltimų (2001)

Parengta Europos Tarybos, ši Konvencija nustato pagrindinius kovos prieš elektroninius nusikaltimus principus. Ši Konvencija yra pirmoji tarptautinė sutartis, skirta kovai prieš nusikaltimus internete, ypač prieš nusikaltimus autorių teisėms, įskaitant ir teises į kompiuterių programas, vaikų pornografiją ir komunikacijos priemonių apsaugos pažeidimus. Joje taip pat galima rasti eilę nuostatų, susijusių su tam tikrais įgaliojimais ir procedūromis, tokiomis kaip paieška kompiuterių tinkluose ir slaptas pasiklausymas. Pilną šios Konvencijos tekstą anglų kalba galite rasti adresu:

www.conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/185.htm,

lietuvių kalba: www.nplc.lt/sena/lit/ta/20011123.doc

Informacinės visuomenės direktyva (2001)

2001 m. gegužės 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2001/29/EB dėl autorių teisių ir gretutinių teisių informacinėje visuomenėje tam tikrų aspektų suderinimo skirta harmonizuoti šias teises, pirmiausia kiek tai susiję su internetu ir jo keliama iššūkiais, elektronine prekyba ir bendrai skaitmeninėmis technologijomis. Ši Direktyva yra skirta ir autorių teisių bei gretutinių teisių apribojimams, susijusiems su teisių valdymo sistemų technologiniais aspektais.

Direktyvos tekstą lietuvių kalba galite rasti adresu:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32001L0029:LT:HTML>

Teisių gynimo direktyva (2004)

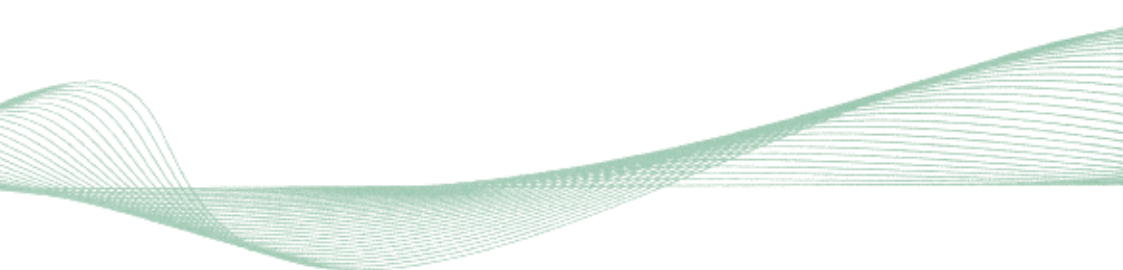
2004 m. balandžio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2004/48/EB dėl intelektinės nuosavybės teisių gynimo harmonizuoja civilinius teisinius gynimo būdus ir priemones intelektinės nuosavybės teisių pažeidimo bylose Europos Sąjungos mastu. Direktyva numato svarbias nuostatas, susijusias su įrodymų tokiose bylose surinkimu, išsaugojimu, laikinosiomis apsaugos priemonėmis, taip pat teismo nustatomomis priemonėmis, kurios taikomos pažeidėjams priimant galutinį teismo sprendimą. Direktyvos tekstą lietuvių kalba galite rasti adresu:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:17:02:32004L0048:LT:PDF>

IV priedas

Prie Berno konvencijos prisijungusių valstybių narių sąrašas (iš viso – 164) (2011 m. sausio mėn. duomenys):

Airija	Čekija	Italija
Albanija	Čilė	Izraelis
Alžyras	Danija	Jamaika
Andora	Dominika	Japonija
Antigva ir Barbuda	Dominykos Respublika	JAV
Argentina	Drambio Kaulo Krantas	Jordanija
Armėnija	Džibutis	Jungtiniai Arabų Emyratai
Australija	Ekvadoras	Jungtinė Karalystė
Austrija	Egiptas	Kanada
Azerbaidžanas	Estija	Kabo Verdė
Bahamos	Fidžis	Kamerūnas
Bahreinas	Filipinai	Kataras
Bangladešas	Gabonas	Kazachstanas
Barbadosas	Gajana	Kenija
Baltarusija	Gambija	Kipras
Belgija	Gana	Kinija
Belizas	Graikija	Kirgizija
Beninas	Grenada	Kolumbija
Butanas	Gruzija	Komorai
Bolivija	Gvatemala	Kongas
Bosnija ir Hercegovina	Gvinėja	Kongo demokratinė respublika
Botsvana	Bisau-Gvinėja	Korėjos liaudies demokratinė respublika
Brazilija	Haitis	Korėjos Respublika
Brunėjus	Hondūras	Kosta Rika
Bulgarija	Indija	Kroatija
Burkina Faso	Indonezija	Kuba
Centrinė Afrikos Respublika	Islandija	Latvija
Čadas	Ispanija	

Libanas	Pakistanas	Tailandas
Lenkija	Panama	Tanzanija
Lesotas	Paragvajus	Togas
Liberija	Peru	Tonga
Libija	Pietų Afrika	Trinidadas ir Tobagas
Lichtenšteinas	Portugalija	Tunisas
Lietuva	Pusiaujo Gvinėja	Turkija
Liuksemburgas	Prancūzija	Ukraina
Madagaskaras	Ruanda	Urugvajus
Makedonija	Rumunija	Uzbekistanas
Malavis	Rusija	Vatikanas
Malaizija	Samoa	Venesuela
Malis	Santa Liucija	Vengrija
Malta	Salvadoras	Vietnamas
Mauritanija	Saudo Arabija	Vokietija
Mauricijus	Senegalas	Zambija
Meksika	Sent Kitsas ir Nevis	Zimbabvė
Mikronezija	Serbija ir Juodkalnija	
Moldova	Singapūras	
Monakas	Sirijos Arabų Respublika	
Mongolija	Slovakija	
Marokas	Slovėnija	
Namibija	Sudanas	
Nepalas	Surinamas	
Olandija	Suomija	
Naujoji Zelandija	Svazilandas	
Nikaragva	Šri Lanka	
Nigeris	Švedija	
Nigerija	Šveicarija	
Norvegija	Šventasis Vincentas ir Grenadinai	
Omanas	Tadžikistanas	

Pastaba: atnaujintos informacijos ieškokite adresu: www.wipo.int/treaties/en/ip/berne

**PASAULINĖ INTELEKTINĖS
NUOSAVYBĖS ORGANIZACIJA
(PINO):**

Adresas:

Smulkių ir vidutinių įmonių skyrius
34, chemin des Colombettes
CH-1211 Ženeva 20
Šveicarija

Telefonas:

+41 22 338 91 11

Faksas:

+41 22 733 54 28

Info el. paštas:

wipo.mail@wipo.int

**Norėdami gauti daugiau informacijos
bei nemokamai gauti šį leidinį, kreipkitės
į Lietuvos Respublikos kultūros ministeriją:**

Adresas:

J. Basanavičiaus g. 5, LT-01118 Vilnius

Telefonas:

(8 5) 219 34 63

Faksas:

(8 5) 262 31 20

Info. el. paštas:

culture@lrkm.lt